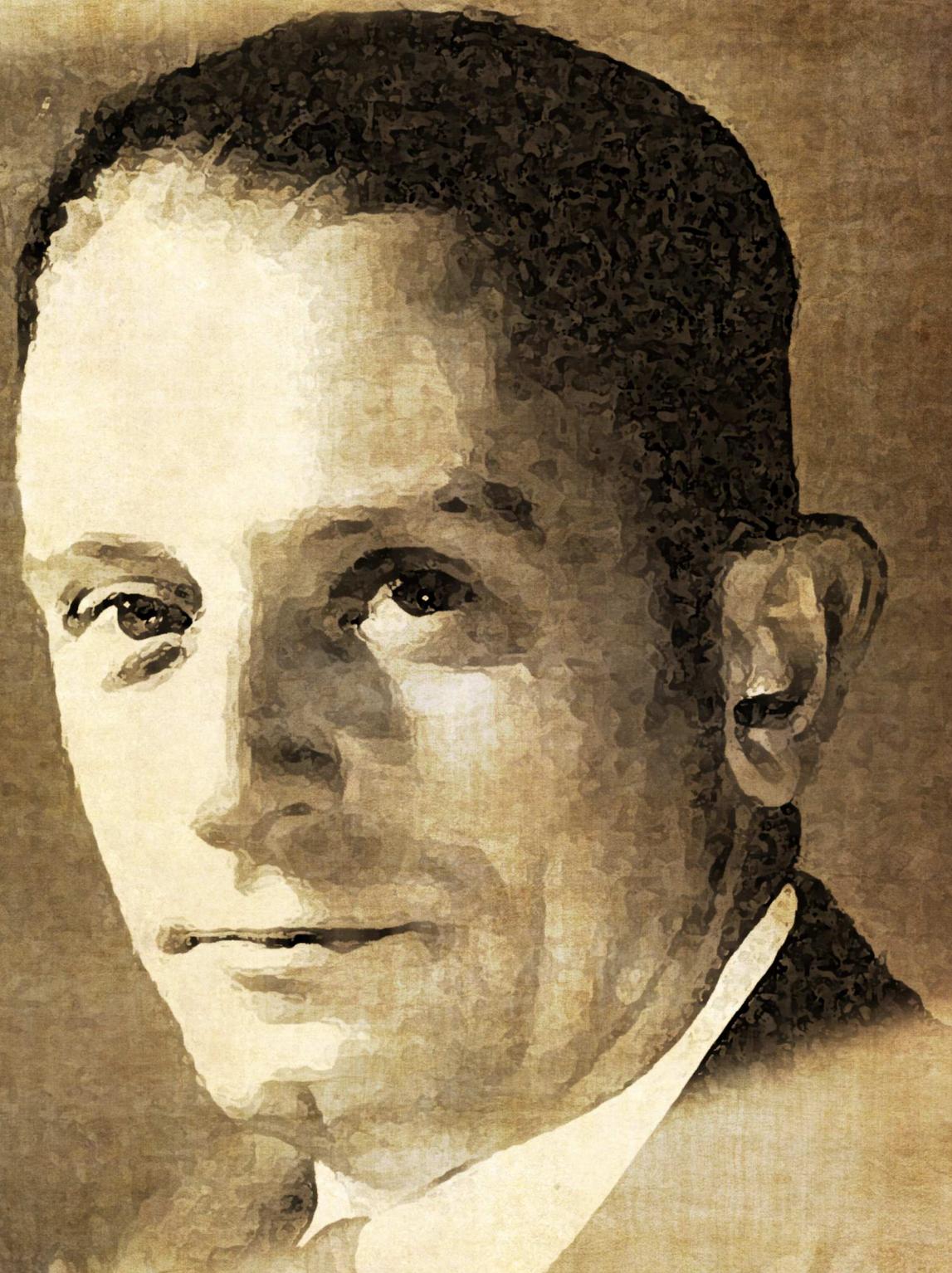

**ČEDOMIL GROS
VLADKO LOŽIĆ**

**ZABORAVLJENI
FRAJTIĆ**

Čedomil Gros
Vladko Lozić

Zaboravljeni
Frajtić

Ovu knjigu posvećujemo
Augustu Frajtiću
Dobrom duhu hrvatske fotografije

Čedomil Gros - Vladko Lozić
ZABORAVLJENI FRAJTIC

Nakladnik:
(vlastita naklada autora)

Uvodna riječ
Dr.sc. Iva Prosoli, muzejska savjetnica

Prolog
Vladko Lozić

Povijesno istraživanje
Vladko Lozić

Digitalna obrada makete knjige:
Čedomil Gros

Naslovnica:
Hrvoje Vinko Lozić

Prijevod sa španjolskog:
Mirna Lipovac

ELEKTRONIČKO IZDANJE

ISBN
978-953-59276-4-8

Copyright; Čedomil Gros & Vladko Lozić, Zagreb, 2022.
Sva autorska prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne može se umnožavati,
pohranjivati u sustavu za umnožavanje,bilo elektronički, fotografiski ili na bilo koji drugi način,bez
prethodne pismene suglasnosti autora

Zagreb, 2022.

UVODNA RIJEČ

Ime gospodina Vladka Ložića dobro je poznato svim istraživačima povijesti hrvatske amaterske fotografije, posebice one vezane uz Fotoklub Zagreb. Njegovi višedesetljetni napor, istraživanja klupske dokumentacije, i njegove privatne, vrlo vrijedne kolekcije kataloga i novinskih članaka mnogima su poslužili kao temelj za daljnja istraživanja. Osobno često koristim podatke iz knjiga gospodina Ložića, koje su dostupne odnedavno i online, kao i informacije vezane uz Zbirku hrvatske fotografije koju je unutar Fotokluba Zagreb osobno оформio, kao vrijedne smjernice, koje me upućuju na daljnje članke, autore, izložbe, kataloge.

I svojom novom knjigom naslova „Zaboravljeni Frajić“, posvećenom Augustu Frajiću, tajniku zagrebačkog Fotokluba u razdoblju od 1932., pa sve do 1945., odgovornom za obnovu djelatnosti i pokretaču svih aktivnosti Fotokluba, Ložić donosi pregršt novih informacija. Treba tu napomenuti prije svega da je Vladko Ložić spasio fotografsku ostavštinu Augusta Frajića preuzevši je 1992. godine od Alberta Starzyka, kojem ju je Frajić ostavio na čuvanje, o čemu također saznajemo u knjizi.

Ložić je Frajićeve fotografije uvrstio u fundus Zbirke hrvatske fotografije i time ih učinio javno dostupnima i omogućio njihovu valorizaciju unutar korpusa hrvatske fotografije te ujedno i vizualnu materijalizaciju onoga što iz Frajićevih stručnih i teorijskih radova sačuvanim po brojnim stranicama časopisa i kataloga poznajemo kao pokušaj kreiranja nacionalnog stila u fotografiji.

No, Ložićovo istraživanje Frajićevog djela nije stalo na tome, već ga je samo potaknulo da istražuje dalje. Tako je stupio u kontakt s gospodinom Kazimirom Kovačićem, Frajićevim poslodavcem u Buenos Airesu u razdoblju punih 18 godina, koji mu je poslao nedovršenu grafičku pripremu Frajićeve fotomonografije spomenika Buenos Airesa „Piedra Y Bronze“ (Kamen i bronca). Knjiga, zbog okolnosti koje nisu sasvim razjašnjene nije nikad objavljena, što je ponukalo Vladka Ložića i Čedomila Grosa, koautora ove knjige, da je uvrste u svoje izdanje.

Tako su javnosti učinili dostupnima i onaj dio fotografске djelatnosti Augusta Frajića, koji bi bez njihovog angažmana sasvim sigurno ostao zauvijek izgubljen. Iz nužnog dijela korespondencije s gospodinom Kazimirom Kovačićem, koja je uvrštena u ovu knjigu, saznajemo i za okolnosti koje su omogućile Frajićev ostanak u Argentini.

Knjiga „Zaboravljeni Frajić“ čitatelju će biti zanimljiva na nekoliko razina. Najprije će dobiti uvid u fotoamatersku djelatnost 1930-ih i ranih 1940-ih godina, a zatim će se upoznati s poduhvatima i ulogom Augusta Frajića u promociji hrvatske fotografije. Upućeniji čitatelj

bit će obogaćen za nekoliko novih, ranije neobjavljenih informacija, primjerice sudbinom kultne kolekcije 100 fotografija Fotokluba Zagreb. Svima će međutim posebno zanimljiv biti osobni pristup Vladka Ložića kojim nam otkriva sve etape svojih istraživačkih poduhvata, kako bi nam u naslijede ostavio jednog važnog autora, koji zasigurno neće ostati zaboravljen.

Iva Prosoli

PROLOG

O ulozi Augusta Frajtića u Fotoklubu Zagreb, kao i o njegovom utjecaju na tadašnju hrvatsku fotografiju u 30-im godinama prošlog stoljeća, u Fotoklubu Zagreb spominje se samo prigodničarsko-povremeno prigodom nekih događanja na temu prošlih vremena. Međutim često sam o Frajtiću razgovarao s mojim klupskim kolegom i priateljem Čedomilom Grosom, koji mi je godinama mnogo pomagao u sređivanju Zbirke hrvatske fotografije.

U jednom od takvih razgovora Čedomil je nabacio ideju, ističem - bila je to njegova ideja, da na bilo koji način pokušamo spasiti od zaborava nedovršenu maketu *Piedra y bronce*. Nisam se mnogo dvoumio i sa zadovoljstvom sam se složio sa Čedomilovim prijedlogom i prihvatili smo se svaki svoga dijela zadatka.

Čedomil je pristupio digitalnom snimanju svih stranica sa listova makete, te nakon toga daljnjoj digitalnoj obradi toga već uvelike oštećenog od starosti materijala i tako ga prirediti za objavlјivanje. Moj dio zadatka sastojao se u istraživanju i kompletiranju Frajtićevog životopisa.

Bila je iznimna sreća, da sam već imao na raspolaganju sve podatke o Frajtiću zahvaljujući nesebičnoj pomoći gospodina Kazimira Kovačića iz Buenos Airesa pa sam tako mogao obraditi za ovu knjigu Frajtićev životopis.

Frajtić nikada nije dovršio maketu svoje knjige i naglo je prekinuo s radom na tome svome djelu. Na maketi je još dosta toga trebalo dovršiti (impresum, posveta, recenzije, uvodno slovo autora, zahvala sponzorima, opis sadržaja, i t.d.) da bi se mogla smatrati završenim konceptom za tisk. Potresen i razočaran činjenicom, da nije dobio obećanu potporu za tiskanje knjige napustio je taj projekt.

Nakon njegove smrti maketa je vjerojatno slučajno ostala sačuvana kod nekih njegovih prijatelja, dok ju na moju zamolbu nije pronašao Kazimir Kovačić i meni poslao.

Objavlјivanje postojeće makete u obliku samostalne knjige, obzirom na njenu nedovršenost, nije dolazilo u obzir. Radi toga smo prihvatili koncepciju uklapanja ova *nedovršene priče* u jednu drugu knjigu, kao njen drugi sastavni dio. Tako je knjiga *Zaboravljeni Frajtić* sastavljena iz dva dijela; životopis kao prvi dio (povjesno istraživanje), te nedovršena maketa, kao drugi dio priče.

Paralelnom s tim mnogo smo razmišljali o prezentiranju takove knjige, s obzirom da su svi tekstovi u originalu rukopisa napisani na španjolskom jeziku. Kao najbolja varijanta pokazao se paralelni ispis svih tekstova na dva jezika: španjolskom i hrvatskom, vjerno prikazujući

stranicu po stranicu. Za to moram zahvaliti mojoj kćeri Mirni Lipovac, koja mi je sve Frajtićeve tekstove prevela na hrvatski jezik.

Od izrade makete prošlo je sedamdeset godina. Možda se neki trgovi u Buenos Airesu više i ne zovu kao u vrijeme kada ih je Frajtić snimao, možda od nekih u ovoj knjizi više nema a novi su se pojavili. Neka to bude izazov više za svakog čitatelja i istraživača povijesti toga velegrada.

Na tiskanje knjige u klasičnom obliku nismo ni pomicali, jer vjerojatno u sadašnje vrijeme u Hrvatskoj za to ne bi bilo interesa. Stoga smo odlučili staviti knjigu *on line*, na internet, što smo u ovom trenutku samo mogli učiniti.

Na našu sreću ovog se dijela poslova oko knjige, kao i kreiranja naslovnice knjige, prihvatio moj sin Hrvoje pa se tako i ova knjiga našla na internetu.

Bilo bi interesantno ponuditi je Veleposlanstvu Republike Argentine u Hrvatskoj sa sjedištem u Budimpešti, možda bi se tamo našlo interesa za tiskanje knjige *u papirnatom obliku*.

Vrlo sam zahvalan Čedomilu, bez čijeg entuzijazma i podrške u digitalnoj obradi makete ova knjiga ne bi nikada ugledala svjetlo dana na internetu.

Također sam zahvalan gospodri Ivi Prosoli na njenoj uvodnoj riječi. Još jednom hvala i mojoj kćerci Mirni i sinu Hrvoju za njihov doprinos objavi ove knjige.

Svima njima još jednom velika hvala.

Premda knjigu nismo, na našu žalost, uspjeli tiskati na klasičan način *u papiru*, vjerujem da smo se i na ovaj način još jednom odužili Augustu Frajtiću - Dobrom duhu hrvatske fotografije - za sve ono što je u drugoj polovici tridesetih godina prošlog stoljeća učinio, dignuvši hrvatsku fotografiju na sam vrh svjetske fotografije.

Vladko Lozić

POVIJESNO ISTRAŽIVANJE

August Frajtić začetnik nacionalnog smjera u hrvatskoj umjetničkoj fotografiji i Zagrebačke škole fotografije

Da bismo danas u cijelosti mogli sagledati veličinu i značenje Augusta Frajtića i fenomena zagrebačke škole fotografije, moramo se vratiti malo u prošlost, u drugu polovicu 19. stoljeća.

Fotografija u Zagrebu do tridesetih godina 20. stoljeća

Premda maleni provincijski gradić, negdje na marginama moćnog Austrijskog carstva, Zagreb je uvijek pratio i bio u toku svih evropskih kulturnih kretanja. Svega godinu dana nakon objave postupka dagerotipije, 1839. godine u Francuskoj akademiji znanosti u Parizu, imućni trgovac Demetar Novaković snimao je tim postupkom panorame zagrebačke okolice, što je kuriozitet svoje vrste, i čime se ne mogu pohvaliti ni mnoge velike i moćne evropske metropole. Tih radova nažalost danas nemamo, ali je to zabilježeno u Kukuljevićevom Slovniku umjetnikah jugoslavenskih¹.

Franjo Pommer izdaje godine 1856. prvi Album fotografija uglednih suvremenika² što su zabilježile Narodne novine i Vjenac. Ovo je tim više impresivno kada se uzme u obzir da je Zagreb polovinom 19. stoljeća imao tek nešto više od šesnaest tisuća stanovnika (1857. godine - 16.657 stanovnika), dok su velike svjetske metropole već bile skoro milijunski gradovi. Veličina ovog Pommerovog djela tim je veća kada se zna da je svoj album objavio čak 14 godina prije nego je legendarni francuski fotograf Nadar (Gaspard Felix Tournachon, 1820.-1910.) u Parizu objavio sličan album, skoro istovremeno sa Ivanom Standlom i njegovom fotomonografijom Fotografske slike iz Hrvatske³ (1875. godine)

Zahvaljujući njihovom izvanrednom djelu, danas smo u mogućnosti saznati nešto više o žiteljima, ponašanju, navikama i modi kao i o kulturnim i drugim značajnim objektima Zagreba kako su izgledali u to vrijeme.

Već 1864. godine na Gospodarskoj izložbi u Zagrebu⁴ izlažu i fotografije iz Hrvatske. Godine 1891. Međunarodna izložba umjetnina⁵ u Zagrebu u znaku je afirmacije domaće amaterske fotografije. Sve te kao i niz drugih aktivnosti odvijale su se u okvirima tadašnjeg Društva umjetnosti.

Društvo umjetnosti s raznorodnom strukturom članstva iz redova kulturnih djelatnika, političara, bogatih privrednika i u početku s malim udjelom samih umjetnika, bila je u drugoj polovini 19. stoljeća jedino moguće udruženje koje je nastojalo dobrim projektima probuditi

¹ Ivan Kukuljević Sakcinski, *Slovnik umjetnikah jugoslavenskih*, Svezak IV., Zagreb, 1860.

² *Narodne novine*, Zagreb, 10. kolovoza 1856,
Vjenac, Zagreb, dne 3.srpna 1856.

³ Ivan Standl, Fotografske slike Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, knjiga I., Gradjanska i vojnička Hrvatska, Zagreb, 1875.

⁴ Gospodarska izložba, *Prva dalmatinsko-hrvatsko-slavonska izložba*, katalog, Zagreb, 1864.

⁵ Društvo za umjetnost i obrt, *Međunarodna izložba umjetnina*, katalog, u Kr. Obrtnoj školi, Zagreb, 1891.

interes u svim građanskim krugovima. Rezultati takvih nastojanja bili su osnivanje Obrtnog muzeja 1880. godine (danas Muzej za umjetnost i obrt), zatim Obrtne škole 1882. i niza drugih projekata.

U takvim kulturnim prilikama bilo je samo pitanje vremena kada će jedna grupa plemenitih ljudi, velika srca i mudrih glava, godine 1892., a pod okriljem Društva umjetnosti, vidovito sagledavši dolazak novog vremena fotografije, osnovati prvi **Klub fotografah amateurah**.

O tome čitamo u Izješću *Društva za umjetnost i umjetnički obrt*⁶ u Zagrebu za godinu 1893. i 1894.:

Nadalje mi je red izvestiti o razvoju druge jedne stalne uredbe, koja je unutar našega družtva godine 1892. ustrojena. To je posebni klub amateurah fotografah. Njegova je svrha, da svoje članove što bolje uputi u fotografiranje, da mogu samostalno snimati i izradjivati slike, naročito predjele i krajeve, pa umjetničke spomenike, te da tako s pomoću fotografskih reprodukcija šire občinstvo upoznaju sa prirodnim i umjetničkim ljepotama svoje domovine.

Godine 1984. to je imalo za posljedicu da su na *Hrvatskoj narodnoj umjetničkoj izložbi*⁷ u Zagrebu po prvi puta kolektivno nastupili i fotoamateri.

Izuzetno je značajno naglasiti da se to dogodilo istovremeno kada je u Londonu osnovana grupacija *Linked ring* s isključivo umjetničkim ciljevima, a samo godinu dana nakon prve bečke izložbe umjetničke fotografije koja se općenito smatra početkom europskog fotoamaterskog pokreta. Bio je to istovremeno i početak organiziranog fotoamaterskog pokreta u Hrvatskoj.

Osnivanje toga kluba zbilo se u pravi trenutak po razvoju fotografije u Hrvatskoj. Početkom 20. stoljeća foto amateri su bili ti koji su preuzeeli inicijativu u kreativnom razvoju fotografije. Amateri, za razliku od obrtnika opterećenih izradom fotografija po narudžbama ili zadacima, kreativno su se lako pokretali i tako su dali novi smisao ovom novom mediju i iz njega su uspjeli izvući maksimalne kreativne domete. To je izvanredno konstatirala gospođa Nada Grčević u svojoj antologijskoj knjizi *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj*⁸, u poglavljju *Rani fotografi amateri*.

Članovi toga kluba prvi puta su kolektivno nastupili i izlagali svoje radeve već godine 1894. na Nacionalnoj umjetničkoj izložbi Društva umjetnosti. Taj klub, radeći s više ili manje uspjeha sve do prvog svjetskog rata, postavlja u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu čak dvije međunarodne izložbe umjetničke fotografije u Zagrebu, i to 1910. i 1913. godine.

Prvi svjetski rat označio je kraj jednog razoblja zagrebačke fotografije. Ratni vihor prekida fotografске aktivnosti. Tek godine 1922. oživljava ponovno u Zagrebu fotomaterski pokret. Tada je obnovljeno društvo, ali pod imenom Fotoklub Zagreb, koje ime zadržava do današnjih

⁶ Izješće *Društvo za umjetnost i obrt*, Izješće za godinu 1893. i 1894., *Tiskarski zavod Narodnih novina*, Zagreb, 1895.

⁷ *Hrvatska narodna umjetnička izložba*, katalog, tisk C.Albrecht, Zagreb, 1984.

⁸ Nada Grčević *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, knjiga XXVIII, Zagreb, 1981.

dana. No društvo u uvjetima opće društvene i ekonomске krize tek životari. Fotografija se nadalje održavala u planinarskim društvima i svodila na planinarsku fotografiju.

Tridesete godine, dolazak Frajtića na fotografsku scenu

Godina 1931. označava prekretnicu u životu Fotokluba Zagreb jer tada oživljava klupski društveni život. Privredna kriza u tadšnjoj državi Kraljevini Jugoslaviji jenjava, a klub pronalazi svoje sponzore. Uprava kluba shvaća značenje izložbene djelatnosti te na nju stavlja težište klupske aktivnosti.

Godine 1933. u Fotoklub Zagreb učlanjuje se August Frajtić i odmah preuzima dužnost tajnika. Na toj će dužnosti ostati do 1941. te će svojim radom i djelovanjem presudno utjecati na život Fotokluba Zagreb.

Rođen je 1902. godine u Bileći u obitelji vojnog službenika u tadašnjoj vojsci Austro-Ugarske monarhije, što nije volio isticati. Bio je bankovni službenik.

Frajtić je bio čovjek izuzetnih organizacijskih sposobnosti, koji je imao jasnu viziju vođenja kluba i koji je tu svoju viziju dosljedno i do kraja provodio. Nije se slagao s namjerama Grupe zemlja⁹, pa je već 1932. u Foto-Reviji¹⁰ objavio programski članak Izbor motiva kod nas, u kojem poziva da se amateri okrenu selu, narodu, folkloru i prirodi, dakle stvaranju vlastitog nacionalnog smjera. To će imati za posljedicu napuštanje socijalnih tema u drugoj polovini 30-ih godina. Frajtić će u godinama koje su slijedile u Foto-Reviji, koja se pojavila 1932. a urednik joj je bio Franjo Ernst tadašnji prvi tajnik (bili su dva tajnika; tajnik I. i tajnik II.) Fotokluba Zagreb, objaviti niz članaka u kojima iznosi svoja razmišljanja o problemima i smjernicama kojima bi se trebala kretati hrvatska fotografija.

Godine 1932., čak i prije službenog pristupanja u članstvo Fotokluba Zagreb, na Prvoj izložbi amaterskih fotografija Fotokluba Zagreb¹¹, Frajtić izlaže samo jednu fotografiju, da bi na Drugoj izložbi amaterske fotografije¹², godine 1933. izlagao već devet fotografija, ravnopravno se noseći s ostalim tada priznatim fotografima. U katalogu prve izložbe nije naveden ocjenjivački odbor. U katalogu druge izložbe naveden je ocjenjivački odbor od čak devet članova, od kojih je samo jedan bio iz Fotokluba Zagreb i to predsjednik Fotokluba Zagreb, Maksimilijan Paspa. Sljedeće 1934. godine Frajtić organizira Jesenski salon umjetničke fotografije¹³, koji se skoro već po tradiciji održao u Salonu Ullrich.

⁹ Godine 1929. formira se Grupa zemlja kao rezultat organiziranog okupljanja članova, slikara, kipara, arhitekta, lijeve orijentacije, socijalno osjetljivih i izrazito kritičnih na postojeće stanje, nastala kao reakcija na društvene događaje u svijetu i zemlji (1928. atentat na Stjepana Radića, iste godine slom newyorške burze i početak svjetske ekonomске krize). Grupa zemlja zabranjena je policijski godine 1935. Ideje ove Grupe utjecati će i na fotografije Fotokluba Zagreb, tako da u prvoj polovini 30-godina prevladavaju fotografije socijalnog naboja (D.Paušić "Djeca", I.Habermuller "Odmor", B. Kojić "Asfalteri" (1933.), A.Starzyk "Čistači snijega" (1934.), T.Dabac sa ciklusom „Ljudi s ulice“.

¹⁰ Konzorcij „Foto-Revija“, *Izbor motiva kod nas*, Foto-Revija, broj 3, Zagreb, Septembar 1932.

¹¹ Fotoklub Zagreb, Salon ULRIH, katalog *Snimaka prve izložbe amaterskih fotografija*, Zagreb, 1932.

¹² Fotoklub Zagreb, *II. izložba amaterske fotografije*, katalog, Salon ULLRICH, Zagreb, 1933.

¹³ Fotoklub Zagreb, *Jesenski salon umjetničke fotografije*, katalog, Salon ULLRICH, Zagreb, 1934.

U godinama koje su slijedile, od 1933. pa do 1941. predsjednici se izmjenjuju u dvogodišnjim mandatima, a August Frajić ostaje trajno kao prvi tajnik (drugi je bio Marijan Szabo) Fotokluba Zagreb, provodeći dosljedno svoju politiku okretanja fotografije prema hrvatskom narodu.

U toj funkciji presudno će utjecati i na organizaciju i profil Međunarodne izložbe umjetničke fotografije u Zagrebu i kao organizator i kao član žirija te izložbe. Jedini je iz Fotokluba Zagreb koji je kao član žirija od 1936. godine sudjelovao na svim izložbama, od četvrte pa do osme međunarodne izložbe (od 1936. pa do 1940.) što jasno svjedoči o njegovom ugledu u Klubu.¹⁴

Od 1935. pa sve do 1940. godine, dakle u kontinuitetu tijekom šest godina, u Zagrebu se svake godine organizirala međunarodna izložba umjetničke fotografije. Na svim tim izložbama, kao i na izložbama izvan zemlje, zagrebački fotoamateri zajednički rade u svome klubu, razvijaju jedinstveni i prepoznatljivi specifični stil čime na sebe skreću pozornost svjetske fotografske javnosti.

U tridesetim godinama prošlog stoljeća svjetski je i evropski fotoamaterski pokret toliko ojačao da se ukazala potreba za boljom suradnjom nacionalnih fotoamaterskih organizacija formiranjem jedne zajedničke organizacije. Rezultat toga bio je da je godine 1938. u Beču, zalaganjem Njemačkog fotoamaterskog saveza i Fotokluba Zagreb, održan I. međunarodni kongres za amatersku fotografiju. Na tom kongresu sudjelovali su delegati iz desetak država svijeta, iz Evrope i prekomorskih zemalja (Japana, Argentine). Na kongresu je osnovana Internacionalna fotoamaterska unija (UNIFA)¹⁵. Za predsjednika bio je izabran njemački predstavnik Paul Lucking, a za potpredsjednika August Frajić, *tajnik Fotokluba Zagreb*.

Unija je u tim godinama odigrala veliku ulogu u konsolidaciji svjetskog fotoamaterskog pokreta. Izbor Frajića za podpredsjednika Unije nije bio slučajan, jer je tih godina ugled Fotokluba Zagreb, ali i Frajića osobno, bio iznimno velik u svjetskim relacijama. S ponosom možemo danas istaknuti i ključnu ulogu Fotokluba Zagreb, odnosno njegova dugogodišnjeg i uglednog tajnika Augusta Frajića u radu novoosnovane unije.

¹⁴ Od IV. međunarodne izložbe umjetničke fotografije (1936.) pa do VIII. međunarodne izložbe fotografije (1940.) u katalozima se navode imena članova žirija. U tom razdoblju, abecedno navedeno, članovi žirija su bili:

1.Vlado Cizelj (1936. i 1937.)
2.Tošo Dabac (1938., 1939. i 1940.)
3.August Frajić (1936., 1937., 1938., 1939. i 1940.)
4.Rihard Fuchs (1938., 1939. i 1940.)
5.Vladimir Guteša (1936.)
6.Ignjat Habermüller (1936.)
7.Georgij Skrygin (1938., 1939. i 1940.)
8.Albert Starzyk (1936.)
9.Marijan Szabo (1938. i 1940.)
10.Ljubo Vidmajer (1937.)

Ovaj popis svjedoči o ulozi Augusta Frajića, koji je u to doba predstavljao ne samo tajnika Kluba, već stvarni stožer sveukupnih djelatnosti.Ovaj, prvi ciklus međunarodnih izložbi u Zagrebu završio je s međunarodnom izložbom fotografije koja je održana Zagrebu za vrijeme Drugog svjetskog rata.

¹⁵ Mladen Grčević, Magistarski rad, str. 134, Zagreb, 1965.

Osnivanje Međunarodne fotoamaterske unije ubrzalo je međusobno povezivanje hrvatskih fotoklubova. Na inicijativu Frajtića, a uz podršku fotoklubova u Daruvaru i Sušaku, održana je 11. lipnja 1939. u Fotoklubu Zagreb konstituirajuća skupština Hrvatskog fotoamaterskog saveza¹⁶, kojemu su pristupila sva tri navedena kluba. Malo kasnije, iste godine, tom Savezu pristupio je i Fotoklub Osijek. Premda su ga osnovala tri hrvatska fotokluba, a četvrti se pridružio Savezu vrlo brzo, glavni inicijator i pokretač osnutka Saveza bio je zacijelo Fotoklub Zagreb. Podatak o sjedištu Saveza u prostorijama Fotokluba Zagreb upućuje nas na to da iza svih aktivnosti Saveza ustvari stoji Fotoklub Zagreb, odnosno inicijator osnutka Saveza August Frajtić.

Već te 1939. godine Hrvatski fotoamaterski savez organizirao je *Prvu nacionalnu izložbu umjetničke fotografije u Sušaku*¹⁷. Za održavanje navedene izložbe Frajtić nije slučajno odabrao Sušak. Podijeljenom gradu Rijeci, okupiranoj od Italije, i Sušaku koji je pripao tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji, bila je to jasna poruka podrške Sušaku. Izložba je održana u vremenu od 30. srpnja do 6. kolovoza. Nažalost, u katalogu formata 19 x 24 cm nije naveden sastav ocjenjivačkog odbora. Izlagali su autori iz spomenutih klubova, uz goste članove Fotokluba Maribor.

Godine 1940. Hrvatski fotoamaterski savez je organizirao čak tri nacionalne izložbe umjetničke fotografije: u Osijeku, Sušaku i Daruvaru¹⁸ (izložbe su održane tim redom). Izloženo je bilo 237 fotografija od 67 autora. Početkom drugog svjetskog rata prekinuta je daljnja uspješna aktivnost Hrvatskog fotoamaterskog saveza.

Iste te godine, kada se nad Europom već nadvijala sjenka budućih ratnih zbivanja, Frajtić pokreće novi klupske časopis Savremena fotografija¹⁹, te poziva na suradnju klubove iz drugih južnoslavenskih zemalja, a časopis postaje odmah službenim glasilom Bugarskog fotokluba, Hrvatskog fotoamaterskog saveza i njegovih klubova: Fotokluba Daruvar, Fotokluba Osijek, Fotokluba Sušak i Fotokluba Zagreb te Kluba kinoamatera Zagreb. Nažalost, časopis izlazi još samo u 1941. Tiskana su tri broja, za siječanj, veljaču i ožujak i onda prestaje izlaziti. Već u siječnju 1941. Frajtić postiže da ovaj časopis predstavlja i Međunarodnu fotoamatersku uniju, a u trećem broju od ožujka časopis predstavlja još i Fotoklub Maribor i Klub foto-amatera Beograd. Iz reklama na zadnjim koricama časopisa naslućujemo, da se časopis financira sredstvima sponzora, pa se i u tome još jednom ogleda Frajtićev organizacijski duh.

Frajtić je kao čovjek bio vrlo kompleksna ličnost. Živio je u dva odvojena svijeta. Bio je vrlo zatvorena osoba i o njegovom privatnom životu malo se znalo. On ga je strogo odvajao od klupske društvene rade, komu je posvetio svoje slobodno vrijeme. Zahvaljujući Frajtiću i njegovoj fanatičnoj posvećenosti Fotoklubu Zagreb, klub je u 30-im godinama

¹⁶ Mladen Grčević, Magistarski rad, str.139, Zagreb, 1965.

¹⁷ Fotoklub Sušak, *I. Nacionalna izložba umjetničke fotografije*, Primorski štamparski zavod, katalog, Sušak, 1939.

¹⁸ Hrvatski fotoamaterski savez, *Nacionalne izložbe umjetničke fotografije*, piređivači: Fotoklub Osijek, Fotoklub Sušak, Fotoklub Daruvar, zajednički katalog, tisak Građanske tiskare K.D. Osijek, 1940.

¹⁹ Fotoklub Zagreb, *Savremena fotografija*, časopis za sve grane umjetničke i primjenjene fotografije, tisak štamparije dragutin Beker, Zagreb, godine 1940./1941.

prošlog stoljeća doživio najveće međunarodno priznanje. Zahvaljujući lucidnosti i osobnoj kulturi Augusta Frajtića, ostvarila je zagrebačka i hrvatske fotografija svoje najsjajnije rezultate. Svoja razmišljanja iz 1933. godine vrlo je brzo oživotvorio, programski ih postavio i uveo poveći broj naših fotografa, članova Fotokluba Zagreb, u jedno posve novo područje.

Godine zajedničkog rada i zajedničkog izgrađivanog stava prema fotografiji u pripremama klupske kolekcija došle su do punog izražaja. Klupske žiriji strogo selektiraju sve primljene radove i odbijaju one koji, zajednički gledano, ne djeluju kao cjelina. Posebno su morali biti ujednačeni tehnički kriteriji tako da su se izrađivale na istoj vrsti papira. Pri izradi fotografija postigli su do tada neviđene detalje u tamnim dijelovima fotografija, po čemu su se razlikovali od svih tadašnjih fotografija te bili zapaženi na svim izložbama. Pri slaganju kolekcija bila je naglašena nacionalna nota, predstavljanje ljudi, folklora i naših karakterističnih pejsaža na poseban način.

Godine 1937. Fotoklub Zagreb ima preko 150 članova od kojih skoro 40 aktivnih izlagača međunarodne razine, zahvaljujući potpuno sređenim materijalnim i organizacijskim prilikama i višegodišnjoj dobro organiziranoj upravi (od 1933.) na čelu sa Frajtićem, Szabom i Schnurom. Ostali članovi uprave bili su istaknuti izlagači, koji su težiše klupske aktivnosti stavili na zajedničku izlagačku djelatnost. U takvim kolegijalnim uvjetima dolazi do zajedničkog kristaliziranja stavova, kako po pitanju tehnike tako i u izboru motiva.

Tijekom 1938. u klubu je na Frajtićevu inicijativu formirana klupska kolekcija od 100 fotografija koje će se izlagati u mnogim zemljama Europe, Južne i Sjeverne Amerike. Njegovi napori urodili su plodom iste te godine: zajedno s ostalim autorima stvara fotografije pune života, vredne i snage, kompozicijski sadržajne i jasne, a ponajprije tehnički izuzetno obrađene. I upravo će te karakteristike donijeti fotografijama jedinstvo i prepoznatljivost, ponajprije u kolekciji 100 djela suvremene hrvatske fotografije. Ova je kolekcija, zahvaljujući Frajtićevom entuzijazmu i upornosti, izlagana po europskim i američkim zemljama²⁰. Svijet je prepoznao specifični izraz i stil ove kolekcije, a prilikom izložbe Međunarodne fotografске unije u Munchenu (1938.)²¹ dobio je i ime Zagrebačka škola fotografije. U tom dugom razdoblju Frajtić je bio duhovni vođa - spiritus movens - Fotokluba Zagreb, koji prije drugog svjetskog rata pod njegovim rukovodstvom doseže najvišu moguću umjetničku razinu, koju poslije više nikada nije uspio ostvariti.

²⁰ Konzorij Foto-Revija u rubrici *Iz amaterskog svijeta* objavljivala je i pratila kretanje zagrebačke kolekcije slika tijekom 1938. i 1939. po raznim zemljama svijeta:

Broj 2/39, objavljuje da Fotoklub Zagreb tijekom 1938., izlagao u Stockholm u i Londonu kod Royal photographic Society of Great Britain.

Broj 4/39 objavljuje da je Fotoklub Zagreb izlagao u Antwerpenu u organizaciji Fotografische Kring Iris, u Bruxellesu u organizaciji Les Amateurs Photographes Belges i nakon toga u Bugarskoj.

Broj 6/39 objavljuje da je sedmomjesečna turneja kolekcije Fotokluba Zagreb završila turneju po Nizozemskoj i Belgiji te je stigla u Sofiju gdje će biti izložena kao posebni odjel na *Prvoj izložbi bugarske fotografije*.

Broj 7/39 objavljuje da se Norveški savez fotoklubova obratio Fotoklubu Zagreb sa zamolbom da mu ustupi svoju kolekciju fotografija koja se vewć nalazi po Švedskoj, na što je Fotoklub Zagreb pristao.

Broj 10/39 objavljuje da se kolekcija od 100 fotografija Fotokluba Zagreb nalazi na nacionalnoj izložbi Foto Cluba Argentino u Buenos Airesu, gdje Zagrepčani nastupaju kao gosti. Poslije te izložbe kolekcija Fotokluba Zagreb proći će kroz sve važnije zemlje Južne i Srednje Amerike.

²¹ Prema sjećanju Mladena Grčevića, Tošo Dabac se sa pojmom "zagrebačke škole fotografije" prvi puta susreo na kongresu Unije, 1938. godine

Veza planinarske i umjetničke amaterske fotografije

Općenito se smatra da se umjetnička amaterska fotografija razvila iz planinarske fotografije u dvadesetim godinama prošlog stoljeća. Interesantan je Frajtićev stav prema planinarskoj fotografiji.

Frajtić prvi put izlaže 1932. fotografiju Dubrovnik na Prvoj izložbi amaterske fotografije Fotokluba Zagreb. Još ne izlaže na planinarskoj izložbi fotografije S kamerom u prirodi i domu²² održanoj u Zagrebačkom zboru, proljetnog velesajma 1932. Slijedeće 1933. Frajtić na II. izložbi amaterske fotografije Fotokluba Zagreb izlaže već devet fotografija. Te godine izlaže osam fotografija i na II. izložbi foto-amaterskih radova²³ u Ivancu, koju je organizirala Foto-sekcija HPD „Ivančica“. Također te godine izlaže dvanaest fotografija na I. izložbi foto-amaterskih radova²⁴ u Osijeku koju je organizirala Foto sekcija podružnice „Jankovac“. Iste godine izlaže dvanaest fotografija na IV. Foto-izložbi amatera na Sušaku²⁵, koju je organizirala podružnica „Velebit“ Hrvatskog planinarskog društva. Impresivno, na četiri izložbe fotografije u organizaciji Planinarskih društva Frajtić 1933. izlaže čak 41 fotografiju. No izgleda da Frajtić u 1933. probno izlaže u okvirima planinarskih izložbi i ispituje mogućnosti suradnje sa planinarima. Na Jubilarnoj planinarskoj izložbi foto-amaterskih slika²⁶ Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu u Zagrebačkom zboru 1934. Frajtić ne izlaže. Njegove radove ne nalazimo više ni na Izložbi slika²⁷ koju je 1936. organizirala na Zagrebačkom zboru Foto sekcija hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu, a na Planinarskoj foto izložbi²⁸ održanoj u Umjetničkom paviljonu 1939., koju je organizirala Foto sekcija Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu, Frajtić izlaže samo jednu fotografiju Hrvatska narodna nošnja kraj Petrinje.

Frajtić očito nije našao zajednički jezik s planinarima i njihovim viđenjem fotografije, u kojoj uvijek ističu da je riječ samo o amaterskoj fotografiji i radi toga to je bio kraj njegovog interesa za kontakte sa planinarima i njihovom fotografijom. Neovisno o svom osobnom stavu Frajtić će i dalje poticati planinare da svoje radove dignu na višu razinu. To je vidljivo iz njegovog angažiranja u časopisu Hrvatski planinar u kojem će objaviti niz članaka dajući planinarima upute za kvalitetnije snimanje. Taj će obnovljeni časopis u 1922. godini, nakon prvog svjetskog rata objavljivati i informacije o fotografskim aktivnostima u svijetu planinara. Već te 1922. godine saznajemo da se održala Hrvatska planinarska izložba u Zagrebu²⁹ kojoj je na otvorenju nazočilo mnogo uglednih gostiju.

²² Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu, Foto sekcija, *Izložba fotografskih radova planinara – amatera*, katalog, Zagrebački zbor, Zagreb, 1932.

²³ Hrvatsko planinarsko društvo „Ivančica“, Foto sekcija, *II.izložba foto-amaterskih radova u Ivancu*, katalog, Narodna tiskara, Ivanec, 1933.

²⁴ Foto sekcija Hrvatskog planinarskog društva, Podružnica „Jankovac“, *I. izložba foto-amaterskih radova*, katalog, Osijek, 1933.

²⁵ HPD, podružnica „Velebit“, *IV.foto-izložba amatera*, katalog, Trgovačka tiskara V.G. Kraljeta, Sušak, 1933.

²⁶ HPD u Zagrebu, 1874.-1934., *Jubilarna planinarska izložba foto-amaterskih slika*, Zagrebački zbor, Tiskara i papirnica Šek, Zagreb, 1934.

²⁷ HPD u Zagrebu, *Izložba slika*, katalog, Zagrebački zbor, Tiskara Mažuranić, Zagreb, 1936.

²⁸ HPD, Fotosekcija, *Planinarska foto izložba*, katalog, Umjetnički paviljon, Tiskara Kuzma Rožmanić, Zagreb, 1939.

²⁹ *Hrvatski planinar*, glasilo Hrvatskog planinarskog društva u Zagreb, godište XVIII, broj 1, Zagreb, 1922.

S obzirom da sam usredotočen na Frajtića, nisam pratio daljnje informacije o fotografskim događanjima u Hrvatskom planinaru u 20-im godinama, nego tek nakon 1930. godine, kada u Hrvatskom planinaru saznajemo da se te godine održala Izložba planinarskih fotografija u Zagrebu³⁰. Hrvatski planinar će i dalje objavljivati interesantne informacije o fotografiji među planinarama. Tako su 1932. objavile već spomenutu izložbu planinarske fotografije na Zagrebačkom Zboru (broj 5 za svibanj), a 1933. i sve tri navedene izložbe. (Ivanec, Sušak i Osijek). Hrvatski planinar je tijekom mnogih godina donosio informacije o radu foto sekcija u svojim društvima. Međutim, u 1934. već u prvom broju pojavljuje se nova rubrika „Umjetnost“ u kojoj je članak pod nazivom Pokret umjetničke fotografije³¹. U članku se analizira što je to umjetnička fotografija te daju detaljne informacije o izložbama planinarske fotografije u 1933. Od tada nadalje u pojedinim brojevima Hrvatskog planinara i dalje će se pojavljivati rubrika „Umjetnost“ u kojoj se tematski obrađuje fotografija. Također će se objavljivati i članci Augusta Frajtića.

Godine 1932. u Zagrebu će se pojaviti Foto-Revija, mjesecačnik za sve grane fotografije, koji se deklarira kao službeno glasilo za niz klubova u tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji. Hrvatski planinar će u svojoj rubrici „Umjetnost“ prenositi informacije iz Foto-Revije, kao i članke Augusta Frajtića.

Dalje se na ovom mjestu neću više baviti Hrvatskim planinaram. Mislim da i ovaj kratki izlet među planinare ukazuje na nesumnjiv utjecaj Augusta Frajtića na svekolika kretanja u hrvatskoj fotografiji u tom vremenu.

Pa i kasnije, u godinama koje su slijedile, s popisa brojih izlagača koji su izlagali na navedenim planinarskim izložbama fotografije u organizaciji „planinara“, tek samo nekolicina njih naći će se u Fotoklubu Zagreb (Ljudevit Griesbach, Tošo Dabac, Ignat Habermüller, Marijan Szabo, Oskar Schnur, Ljubo Vidmajer, Milan Füzy, Đuro Griesbach, Vladimir Horvat, Banko Luš, Vlado Cizelj).

Osobno mislim da bi ovi izneseni podaci mogli potaći preispitivanje već ustaljenih razmišljanja o utjecaju planinarske fotografije na razvoj umjetničke fotografije u Hrvatskoj.

Frajtić, Zagrebačka škola fotografije i njen odjek diljem svijeta

Zahvaljujući njegovim međunarodnim kontaktima, pokazalo se da je upravo u to vrijeme, širom svijeta taj stil doživljavao priznanja i pohvale na velikim gostujućim izložbama klupske kolekcije koje su bile kontinuirano izlagane po gradovima Italije, Švedske, Nizozemske, Belgije, Engleske, Njemačke, Bugarske, Argentine i Sjedinjenih Američkih Država. Sve je to imalo za posljedicu nastanak pojma zagrebačka škola fotografije prepoznatljive po svom specifičnom stilu u tadašnjim svjetskim fotografskim relacijama.

Danas možemo samo pretpostavljati u kojem bi se pravcu dalje razvijao stil zagrebačke škole fotografije da nije drugi svjetski rat označio njen kraj. Premda će se njen utjecaj osjećati još

³⁰ *Hrvatski planinar*, glasilo Hrvatskog planinarskog društva, godište XXVI, broj 5, Zagreb, 1930.

³¹ *Hrvatski planinar*, glasilo Hrvatskog planinarskog društva, godište XXIX, broj 1, Zagreb, 1934.

do 60-ih godina toga stoljeća, velika većina radova iz tih 30-ih godina na žalost je nepovratno izgubljena. Jedan dio tih radova, koje su tadašnji izlagači iz Fotokluba Zagreb poklonili Muzeju za umjetnost i obrt sačuvan je na sreću u tom muzeju, dok je drugi, mali dio, sačuvan u Zbirci hrvatske fotografije našega kluba.

Godine ratnih zbivanja u cijeloj Europi onemogućile su Frajtića u brojnim međunarodnim kontaktima koje je uspostavljao organizacijom Međunarodne izložbe umjetničke fotografije u Zagrebu, pa on traži nove mogućnosti svoga djelovanja.

Umjesto te tradicionalne izložbe u godini 1941., Frajtić ostvaruje izložbu Lijepa naša domovina³². Katalog ove izložbe po mnogo čemu je različit od uobičajenih kataloga kod kojih se primjenjuje osnovni princip fotoamaterizma, definiran već prvim Pravilima Fotokluba Zagreb iz 1922. godine, da se svaka politika iz društva bezuvjetno isključuje. Bilo je to 1941., godini uspostave Nezavisne Države Hrvatske što je jasno vidljivo iz uvodnika kataloga. Na izložbi sudjeluje pet klubova i to Fotoklub Brod N/S, Fotoklub Daruvar, Fotoklub Karlovac, Fotoklub Osijek i Fotoklub Zagreb. No osim navedenih klubova (od kojih novih u Brodu N/S i Karlovcu) na toj izložbi još ravnopravno sudjeluju i Foto odsjek Državnog ureda za promičbu, Foto odsjek Narodne zaštite i Fotografska radna služba mladosti. Izvjesni broj fotografija, prvih petnaestak fotografija kao i tek nekoliko diljem popisa u katalogu imaju sukladno trenutku vremena izrazito političku notu, dok je ostatak izložbe potpuno u duhu tada postojeće zagrebačke škole fotografije. Na izložbi je izloženo čak 410 fotografija, pa se kao takva jedino mogla organizirati u Umjetničkom paviljonu.

Neumoran i ustrajan u svojem poslanju promicanja hrvatske fotografije, koncem 1942. i početkom 1943. realizira IX. međunarodnu izložbu umjetničkog svjetlopisa³³, na kojoj s obzirom na ratne uvjete sudjeluje tek osam zemalja tzv. sila osovine: Njemačke i njenih ratnih saveznika. Izložba je bila posvećena 50. obljetnici hrvatskog umjetničkog svjetlopisa (1892.-1942.). Bez obzira na sve teže ratne uvjete, Frajtić i u takvom okruženju promovira hrvatsku umjetničku fotografiju

³² Fotoklub Zagreb, *Velika izložba umjetničke fotografije „Lijepa naša domovina“*, katalog, Umjetnički paviljon, Zagreb, 1941.

³³ Fotoklub Zagreb, *IX.međunarodna izložba umjetničkog svjetlopisa*, priređena o 50-godišnjici hrvatskog umjetničkog svjetlopisa 1892-1942, katalog, Zagreb, 1942/43.

U vremenu od 12. srpnja do 12. kolovoza 1942. Fotoklub Zagreb priređuje svoju klupsku izložbu fotografije u Slovačkoj u Domu umenia (Domu umjetnosti) u Bratislavi³⁴. Na toj izložbi izlaže čak 36 izlagača sa 200 fotografija. Posebno se ističu četiri autora: Tošo Dabac, August Frajić, Georgij Skrygin i Marijan Szabo. Katalog je formata 16 x 24 cm, bez reprodukcija.

U vremenu od 16. do 30. lipnja 1943. Fotoklub Zagreb priređuje istu izložbu u Bukureštu u Rumunjskoj, pod nazivom *Imagini Croate – expositie de fotografii de artă*³⁵ u organizaciji Ministerul propagandei nationale (Ministarstva nacionalne propagande). U katalogu je na tri stranice dat iscrpan uvodnik o Fotoklubu Zagreb. Sudjelovalo je 36 izlagača sa 200 fotografija. Katalog je formata 16 x 22 cm.

Tijekom 1942. (godina je određena prema sjećanju najstarijih klupske kolega, jer katalog nema oznaku godine) u organizaciji Bugarskog fotokluba iz Sofije³⁶ održana je tijekom rata, nakon Bratislave i Bukurešta, čak treća, ista, klupska izložba Fotokluba Zagreb. I u tom katalogu postoji uvodni tekst o Fotoklubu Zagreb. Katalog je formata 15 x 23 cm, sa četiri reprodukcije.

Na svim trima izložbama Fotokluba Zagreb u gostima, izvan granica domovine, izlagane su uz neke minimalne iznimke sukladno političkoj situaciji u zemlji fotografije iz radionice zagrebačke škole.

August Frajić smogao je još snage da 1944. u Beču objavi knjigu *Hrvatska zemlja ljepote*³⁷. Tekst u knjizi napisao je Josip Horvat, a objavljen je na pet jezika. Sve fotografije, njih 48, date su u koloru i to Agfakoloru. Na kraju knjige, u dodatku, navedeni su nazivi fotografija na pet jezika.

Što se o Zagrebačkoj školi fotografije pisalo u tadašnjem tisku ?

U Zagrebačkom listu od 25. rujna 1939. u članku pod nazivom "452 slike iz 37 zemalja bit će na izložbi zagrebačkog Foto kluba" o zagrebačkoj školi fotografije navodi se sljedeće:

Što se tiče zagrebačkih slika, tu se ističe naročita tehnika, koja je već i u inozemstvu poznata pod nazivom "zagrebačka škola". Slike se ističu posebnim bogatstvom detalja u tamnim partijama i velikom briljancom. Na svim svjetskim izložbama ističu se slike Foto kluba Zagreb, ne samo s tim spomenutim odlikama, već također naročitim sadržajem i pogledom na fotografije, što i kritičari u svojim kritikama uvijek podvlače.

U Hrvatskom dnevniku od 5. listopada 1939. u članku pod nazivom Zagrebačka škola u umjetničkoj fotografiji na VII. međunarodnoj izložbi u starom Umjetničkom paviljonu navodi se sljedeće:

³⁴ Dom umenja, *Vystavy chorvatskej umeleckej amaterskej fotografije*, členov Fotoklubu Zagreb Nezavisly štat Chorvatsko, katalog, Bratislava, 1942.

³⁵ Ministerul propagandei nationale, *Imagini Croate expositie de fotografii de artă*, katalog, Bucuresti 1943.

³⁶ Blgarski foto klub, *Izložba na hrvatskata hudožestvena fotografija*, katalog, Sofija, bez godine (1942.)

³⁷ August Frajić, *Hrvatska zemlja ljepote*, knjiga, Wien, 1944.

Zagrebački radovi su na visini i daju poseban dojam, kad ih promatramo i uporedujemo s radovima drugih stranih autora. Tako zvana "zagrebačka škola", o kojoj se mnogo piše i u stranom svijetu, pokazuje, u čemu se sastoji ta osobitost, da je nazvana "zagrebačka škola". To su u prvom redu pogledi na fotografiju, koji se jako razlikuju od pogleda autora drugih naroda. Slike su pune života, vedrine, snage i dinamike. Kao drugo mogao bi se navesti kompozicioni sadržaj, kojim su produhovljene sve slike, obilujući bogatstvom motiva uz narodnu notu. A najviše podiže kuriozitet naročita tehnika, koja u ovom organiziranom klubu daje neki posebni "timbar" svim radovima članova.

Dok se kod većine stranih autora ne može naći detalja u sjenama, kod Zagrepčana baš dominira bogatstvo detalja u tamnim partijama uz inače veliku briljantnost čitave slike. Eto, to su ti karakteristični momenti radova Zagrepčana, radi kojih se oni tretiraju u stranom fotografskom svijetu pod imenom zagrebačke škole.

U reviji ZAGREB, društva Zagrepčana, broj 10, godina VII., listopad 1939. u rubrici Listak navodi se sljedeće:

VII. međunarodna izložba umjetničke fotografije koju je i opet, košto svake jeseni, priredio Fotoklub Zagreb kao član Hrvatskog Fotoamaterskog saveza u starom Umjetničkom paviljonu na Tomislavovom trgu, uspjela je i u svakom pogledu, jednako umjetničko-stručnom kao i u moralnom, jer je ponovno dokazala rijetku spremu i napredak na svim područjima fototehnike i umjetnosti već jedanput više opravdala lijep i zamjetan glas što ga naši fotoamateri uživaju širom svijeta, gdje se posvuda cijeni i uvažava tzv. zagrebačka škola.

U Jutarnjem listu od 17.02.1940. u članku pod nazivom Talijanska i hrvatska umjetnička fotografija (priznanje naporima za stvaranje hrvatske umjetničke fotografije) govori se o reprezentativnim kolekcijama talijanskih i zagrebačkih fotoamatera i o uspjesima koje su te kolekcije postigle u Švedskoj, koncem 1938. do polovine 1939. U članku se navode izvaci iz kritike švedskih stručnih fotoamaterskih časopisa.

Časopis Nordisk Tidskrift for Fotografi Stockholm (Fotografisko društvo Stockholm) donosi u siječanskom broju 1939. iz pera jednog od najpoznatijih švedskih fotoumjetnika g. Ture Sellmana među ostalim sljedeće:

Kolekcija slika iz Jugoslavije (Fotoklub Zagreb) koja se od konca prošle godine (1938.) izlaže kod raznih fotografskih društava naše zemlje, jest bez pretjerivanja jedna od najljepših, što je ikad sastavljena od amaterske umjetnosti jedne jedine zemlje. Ona medju ostalim natkriljuje i nedavno završenu talijansku izložbu. Doista, mi smo zahvalni što možemo gledati ove izabrane radove, te iz njih učiti.

Časopis Foto (Stockholm, urednik princ Lennart Bernadotte, unuk švedskog kralja) kaže u kritici u mjesecu ožujku 1939:

Kolekcija jugoslavenskih slika, koja sada cirkulira kod švedskih fotoklubova, jest jedna od najotmjenijih, što ih je vidjela naša zemlja.

Tu se očito radilo o biranoj kolekciji zagrebačke škole fotografije Fotokluba Zagreb, koja je kako smo to već naveli, obišla tada cijeli relevantni fotografski svijet i svuda postigla iznimne uspjehe i priznanje. Na završetku autor toga članka konstatira sljedeće:

Kako vidimo Švedi su Zagrepčanima zahvalni, Italija je zahvalna svojim fotoamaterima. Ona ih čak i podupire i nagrađuje. Naši amateri moraju se ipak zadovoljiti samo zahvalnošću stranih naroda, pred kojima su pokazali našu mladu fotografsku umjetnost s toliko uspjeha. Istina, mnogo je to, ali zar se doista nikako ne može naći trenutak zahvalnosti i pomoći kod naših mjerodavnih.

Istražujući u *Foto-Reviji*, godinama sam pokušavao saznati gdje je završila kolekcija od 100 fotografija Fotokluba Zagreb koja je bila izložena na tadašnjoj Nacionalnoj izložbi Foto Cluba Argentino u Buenos Airesu 1939, gdje su Zagrepčani nastupali kao gosti. Iz *Foto-Revije* broj 10/39, saznajemo da se kolekcija od 100 fotografija Fotokluba Zagreb nalazi momentalno na nacionalnoj izložbi Foto Cluba Argentino u Buenos Airesu, gdje Zagrepčani nastupaju kao gosti. Poslije te izložbe kolekcija Fotokluba Zagreb proći će kroz sve važnije zemlje Južne i Srednje Amerike. U svezi s tom izložbom u tjedniku *Naša sloga*³⁸, glasili su naših iseljenika u Buenos Airesu, dat je iscrpan prikaz. Naslov članka *Kutić Jugoslavije na izložbi Argentinskog Foto Cluba* mogao bi neupućenog čitatelja zavarati, jer se u stvari radilo o pozivnoj izložbi kojom je argentinski Foto Club počastio zagrebački Fotoklub. Ista će se situacija još ponoviti i u 1940. godini kada će tjednik *Naša sloga* od 14. ožujka najaviti održavanje izložbe iste kolekcije u Rosariju.

O toj izložbi dat je detaljni prikaz i u časopisu *Correo Fotográfico Sudamericano*³⁹, gdje se posebno apostrofira Fotoklub Zagreb (jedini izvan Južne Amerike). Također, ilustrirana revija *La Prensa*⁴⁰ iz Buenos Airesa na čitavoj stranici velikog formata uz napis *Exposición del Foto Club Zagreb Yugoslavia* donosi čak sedam fotografija iz zagrebačke kolekcije izlagane u Buenos Airesu (od Vlade Cizelja, Toše Dapca, Rikarda Fuchsa, Ignjata Habermüllera, Oskara Schnura).

O tom događaju u zagrebačkom je tisku zabilježeno sljedeće:

Novosti, br. 310, 9. studenoga 1939. donose napis: *Veliki uspjeh zagrebačkih fotografa na izložbi u Buenos Airesu,*

Novosti, 3. siječnja 1940. donose napis: *Izložba zagrebačkog fotokluba bit će priređena u mnogim gradovima Argentine,*

Jutarnji list, 13. siječnja 1940. donosi napis: *Velik uspjeh hrvatskih umjetničkih fotografa u Buenos Airesu*

³⁸ *NAŠA SLOGA*, Organo de la colectividad Yugoeslavio de la America del sud, tjednik, glasilo naših iseljenika, Buenos Aires, 26 de octubre de 1939

³⁹ *Correo Fotográfico Sudamericano*, stručno glasilo argentinskih fotografa, octubre 15 de 1939, Ano XVIII No 382 donosi napis pod naslovom *Ese gran Salón que hay dentro del Salón Festejamos*

⁴⁰ *La Prensa*, Ilustrirana revija, Buenos Aires, 30 de noviembre de 1939,

Zanimljiva je, međutim, obavijest u *Suvremenoj fotografiji*, broj 3/41⁴¹ gdje se navodi da je Fotoklub Zagreb postao počasnim članom Foto Cluba Argentino iz Buenos Airesa za zasluge postignute specijalnim izložbama od 100 fotografija koje je Fotoklub Zagreb priredio u Buenos Airesu, Rosariu i Tucumanu. Tu bi činjenicu bilo vrijedno istražiti.

Tu očigledno uspostavljenu plodnu suradnju, nažalost, prekinuo je drugi svjetski rat.

Kroz sve te navedene velike uspjehe Fotokluba Zagreb, u svjetskim relacijama, bila je ostvarena Frajtićeva smiona zamisao, objavljena još 1932. godine, o stvaranju našeg specifičnog nacionalnog izraza i stila.

Na temelju iznesenih činjenica lako je shvatiti da je Fotoklub Zagreb, opstavši u teškim uvjetima drugog svjetskog rata, odmah poslije rata predstavljao okosnicu hrvatske fotografije. Nažalost, do danas je ovo razdoblje hrvatske fotografije ostalo neistraženo, te se bojim da je zauvijek izgubljeno. Tom knjigom završava se Frajtićev djelovanje promicanja hrvatske fotografije. Po završetku Drugog svjetskog rata Frajtić odlazi u Argentinu

Frajtićev trnoviti put za Argentinu

Na svom putu za Argentinu Frajtić duže vrijeme provodi u Fermu. Bio je to ogromni sabirni logor pod engleskom komandom, ali sve druge službe bile su organizirane po Hrvatima, od policijske do sanitetske. I tu je Frajtić kao fotograf odigrao važnu ulogu. Izrađivao je fotografije svima kojima je to u logoru trebalo, za sve potrebne dokumente, pasoše i ostalo. No Frajtić u logoru snima i slike svatova, školarce do mature, simpozije svih vrsta. Frajtić snima u logoru i pjevački zbor, kome je na čelu bio dirigent Kopitović. Dakle i u tom ambijentu Frajtić je radio svoj fotografiski posao savjesno i precizno. Zahtjevni Englezi isticali su taj logor kao uzor. Kasnije, kada se već nalazio u Argentini, Frajtić je o tom dijelu svoga života održao predavanje u Hrvatskom kulturnom klubu u Buenos Airesu.

Frajtićevi foto albumi iz Ferma (1945.-46.)

U sabirnom logoru u Fermu, tijekom 1945. i 1946. Frajtić ja, kako sam naveo, razvio živu fotografsku djelatnost. Osim gore navedenoga, za potrebe nužnog funkcioniranja logora, Frajtić je, kao pravi fotografski entuzijasta, snimao i za svoju dušu niz fotografija od kojih će nastati niz njegovih foto albuma.

Moram poći redom.

U drugoj polovini 2022. u ruke mi je dospjela knjiga *Hrvatska mala škola „sv.Josipa“*, *ALBUM, Izbjeglički logor Fermo* od dr. Ante Čuvala, objavljena u Cro Libertas Publishers, Chicago, Illinois, 2015. Knjiga obuhvaća preslik dva albuma, koje je izradila Marija Ramljak također izbjeglica u logoru Fermo. Albumi, su se sastojali od Frajtićevih fotografija popraćenih sa tekstovima Marije Ramljak. Zahvaljujući Frajtiću i gđi Ramljak albume je sačuvala fra Dominik Mandić (poznati član Hercegovačke franjevačke zajednice) koji je ta dva albuma predao na čuvanje Hrvatskom etničkom institutu hrvatske franjevačke kustodije u

⁴¹ Savremena fotografija, mjesecačnik za umjetničku i primijenjenu fotografiju, *Srdačne veze Zagreba i Buenos Airesa*, Fotoklub Zagreb, broj 3/1941., strana 47., Zagreb, 1941.

Chicagu, gdje se i danas nalaze. Tamo ih je otkrio dr. Ante Čuvalo i njegovim zalaganjem nastala je navedena knjiga. Sa tim sam otkrićem upoznao dr. Hrvoja Gržinu djelatnika Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu. Na moje veliko iznenađenje od njega sam saznao da postoje još tri albuma Frajtićevih fotografija. Albumi su se čuvali u Hrvatskom domu u Buenos Airesu, ali su godine 2018. došli u Hrvatski državni arhiv u Zagrebu. Od dr. Čuvala sam dobio pet primjeraka navedene knjige, od kojih sam jednu dostavio dr. Gržini za potrebe HDA. Očigledno se ne radi o istim albumima, ali dalnjim istraživanjem mora se ustanoviti da li ima ponavljanja istih fotografija u obje grupe albuma, jer su djelo istog autora. Moram sa olakšanjem konstatirati da se Frajtić u našu kulturnu povijest ipak vratio iz zaborava.

Frajtić u Argentini

Godine 1950. Argentina je slavila 150 godišnjicu proglašenja nezavisnosti. Tom prigodom Frajtić dolazi na ideju da fotografira sve kamene i brončane spomenike u Buenos Airesu, a zbirci je mislio dati naziv *Piedra y bronce*⁴². Na taj način je želio iskazati svoju, a ujedno i zahvalnost cijele hrvatske dijaspore, za humanu gestu tada još živuće Evite Peron, za vize koje su bile poslane na argentinski konzulat u Rimu, za ulazak u Argentinu isključivo za hrvatske iseljenike. Zahvaljujući tome tada su brojni hrvatski iseljenici našli svoje utočište u Argentini. Pretpostavlja se da je to bilo vjerojatno radi toga jer je osobni liječnik Evite Peron bio Hrvat, dr. Ivanišević.

Frajtić je, svojstveno njemu i njegovoju ustrajnosti da obavi preuzeti zadatak, obišao doslovce svaki trg u Buenos Airesu. Taj ogromni grad imao ih je vrlo mnogo. Frajtić je strpljivo i nadahnuto fotografirao 120 objekata uz potreban opis.

U argentinskom Ministarstvu kulture bila mu je obećana pomoć kako bi se djelo tiskalo u toj jubilarnoj godini, ali je to nažalost izostalo. Zbog niza razloga ekonomskog i političke prirode, koji su u to doba potresali Argentinu, knjiga nije nikada tiskana, a ostala je u rukopisu u obliku makete. Nakon neuspjeha s objavljivanjem knjige *Piedra y bronce*, Frajtić se prestaje baviti umjetničkom fotografijom.

Frajtić je umro u Buenos Airesu 1977. godine.

Kako je spašena Frajtićeva ostavština i vraćena u domovinu

Godine 1992. prigodom proslave 100. godišnjice Fotokluba Zagreb stupio sam u kontakt sa dr. Albertom Starzykom, jednim od poznatih izlagачa 30-ih godina prošlog stoljeća, s molbom da pokloni svoje radove u *Zbirku hrvatske fotografije* Fotokluba Zagreb. On se spremno odazvao mojoj molbi. Tada sam u razgovoru sa dr. Starzykom slučajno saznao da mu je August Frajtić prije odlaska u Argentinu predao svoju kolekciju fotografija na čuvanje, pa toj činjenici i mome kontaktu sa dr. Starzykom možemo danas zahvaliti da smo u posjedu njegove kolekcije fotografija. Dr. Starzyk nije imao djece pa tako ni direktnih nasljednika.

⁴² August Frajtić, zamišljena knjiga pod nazivom *Piedra y bronce* koja obuhvaća kamene i brončane kipove i statue Buenos Airesa, u povodu proslave 150 godina proglašenja nezavisnosti Argentine. Knjiga nije realizirana već je ostala samo kao maketa.

Frajićeva bi kolekcija možda završila na Britanskom trgu u prodaji antikviteta, u boljoj varijanti, ili u kontejneru za stari papir. Ovako je doista i samo igrom slučaja, kao dragocjena hrvatska fotografска baština otkrivena i sačuvana.

Osim vlastite kolekcije i Frajićevih radova, dr. Starzyk je 1992. godine Fotoklubu Zagreb darovao još jednu zbirku fotografija, i to kolekciju fotografija Marijana Szabe, koju je osobno dobio od supruge pokojnog Marijana Szabe (bili su dobri prijatelji). Ta smo godine u Fotoklubu zagreb priredili izložbu fotografija pod nazivom *Izložba fotografije iz donacije dr. Alberta Starzyka*.⁴³ Kasnije, kada se u Klubu saznalo za pristiglu Frajićevu maketu Piedra y bronce interes za tu maketu bio je toliki da smo u Klubu 2001. sve listove posložili u okvire i održali izložbu.

Normalo je da sam Frajićevu kolekciju pokazao i Mladenu Grčeviću, kao članu Fotokluba Zagreb još iz „frajićevog doba“. On je bio toliko uzbuden i potresen što je ta dragocjena baština Augusta Frajića pronađena i spašena i našla svoje pravo mjesto u Fotoklubu Zagreb, da je napisao knjigu *August Frajić dobri duh hrvatske fotografije*⁴⁴. Metodičan i precizan kakav je bio, Grčević je detaljno u svojoj knjizi naveo sve čega se kao Fajtićev suvremenik u Fotoklubu Zagreb iz toga vremena o njemu prisjećao, pri čemu je u knjizi sabrao i kronološki posložio Frajićeve članke, koje je tih tridesetih godina objavljivao u tisku. Izuzetna je vrijednost te knjige što su u njoj reproducirane i 44 Frajićeve fotografije. Srećom, knjigu je tiskao Hrvatski fotosavez 2000. godine.

No ja se nisam zadovoljio samo otkrićem i spašavanjem Frajićeve kolekcije. Frajić mi je tada skoro postao opsesija. Tragajući uporno za bilo kakvim informacijama o Frajiću, i opet igrom slučaja, od obitelji Griesbach dobio sam adresu gospodina Kazimira Kovačića iz Buenos Airesa, koji je također nakon Drugog svjetskog rata otisao u Argentinu. S njim sam stupio u kontakt 1999. i ostao u vezi sve do 2004. godine kada su naši kontakti prekinuti jer mi nije odgovorio na moje posljednje pismo. Pretpostavljam zbog njegove duboke starosti i smrti. Na moje veliko iznenađenje bio je vrlo dobar prijatelj sa Frajićem i o njemu mi je poslao mnogo zanimljivih informacija. Zahvaljujući kontaktima s Kazimirom Kovačićem iz njegovih sam pisama polako stvarao cjelovitu sliku Augusta Frajića, kakav nam nije bio poznat.

Prema sjećanju Kazimira Kovačića iz Buenos Airesa, u čijoj je tvrtci Frajić radio dugo godina kao komercijalni direktor, bio je izuzetno pedantan, što se uostalom ogledalo i u njegovom dugogodišnjem rukovođenju Fotoklubom Zagreb. Možda je njegova najznačajnija crta bila njegovo profesionalno poštenje. Frajić je bio krajnje metodičan i strog prema samom sebi i nije trpio nikakve improvizacije. Svaki mu je dan bio jednak drugomu, prekinut samo kada bi se pojavio kakav drugi plan, npr. slikanje spomenika u Buenos Airesu. Pušio je dnevno uvijek istu količinu cigareta, kojih se nije odrekao sve do svoje smrti. U susjednom je restoranu u podne uvijek jeo „bife de chorizo“ (biftek na žaru). U poduzeću Kazimira Kovačića Frajić je radio dvadeset godina i to mu je bio najduži radni staž u karijeri.

⁴³ *Izložba fotografije iz donacije dr. Alberta Starzyka*, Fotoklub Zagreb, katalog, Zagreb, 1992.

⁴⁴ Mladen Grčević, *August Frajić dobri duh hrvatske fotografije*, izdavač Hrvatski fotosavez, Biblioteka hrvatski fotografi, Zagreb, 2000.

Kovačić ističe da je bio brilljantan u radu, ali da su njegovi tvrdi i dosljedni stavovi bili malo čudni u tadašnjem ambijentu površnosti i nedosljednosti. U uredu je vladala disciplina. Uvijek je bio u odgojnoj ulozi i to je bila njegova konstanta. U tome mu je pomagao njegov strogi izraz lica, ali u duši je bio pravo janje. Bio je izvanserijski čovjek. Ali upravo radi toga Argentinci su poštivali njegovu „željeznu konzekventnost“. Stoga je Frajtić valjda bio posljednji „K und K“ primjerak klasičnog, nepodmitljivog, čelično poštenog službenika. U privatnom je životu bio gostoljubiv domaćin, a u fotografiji vjeran klasičnom stilu, svojoj zagrebačkoj školi. Kada bi se poveo razgovor o fotografiji bio je u posebnom zanosu.

Spomenuo sam već da je Frajtić planirao objaviti knjigu *Piedra y bronce*, s fotografijama i detaljnim opisima svih spomenika u Buenos Airesu napravljenih od kamena i bronce i tek sam kasnije doznao da se zaj plan izjalovio. U vrijeme dok sam imao neprovjerenu informaciju da knjiga možda ipak tiskana, nakon što sam stupio u kontakt sa Kovačićem zamolio sam ga da mi pošalje primjerak Frajtićeve fotomonografije iz Buenos Airesa, bez obzira na cijenu. Želio sam je, u slučaju da je tiskana, imati u svojoj osobnoj knjižnici. Nakon izvjesnog vremena Kovačić mi je javio da knjiga nije tiskana, ali da vjerojatno kod nekih njegovih poznanika možda još postoji maketa knjige, te da će je pokušati pronaći i poslati mi. To se doista vrlo brzo i dogodilo, i na moje veliko i najugodnije iznenađenje, poslao mi ju je na dar avionskom pošiljkom. Tako je maketa knjige zahvaljujući mojim višegodišnjim kontaktima sa gospodinom Kazimirom Kovačićem iz Buenos Airesa, nakon mnogo desetljeća zaborava, pronađena u Buenos Airesu.

Samo je po sebi razumljivo da sam maketu knjige, kao dugogodišnji tajnik Fotokluba Zagreb poklonio Fotoklubu Zagreb kao dragocjeni dokument i ona se danas nalazi u Zbirci hrvatske fotografije Fotokluba Zagreb, gdje je konačno našla svoje pravo mjesto. Tako sam u dva navrata igrom slučaja ili nekom čudnom sudbinom spasio od zaborava kompletну Frajtićevu ostavštinu.

Sa gospodinom Kazimirom Kovačićem tijekom tih godina preko pisama uspostavio sam prijateljski odnos. Bio sam iznenađen sa koliko je pažnje pratio zbivanja u Lijepoj Našoj, koliko je bio informiran o tim događajima, kao i cijela naša dijaspora, kako je naveo. No to izlazi izvan ove priče pa o tome neću govoriti premda bi njegova pisma, koja mi je pisao nekog povjesničara sigurno zanimala.

Godine 1999. poslao sam mu katalog izložbe *Panorama* u izdanju *Hrvatskog fotosaveza 1939.-1999*⁴⁵. na čemu mi se puno zahvaljivao. Naveo je kako je mnoge autore „stare garde“ iz toga kataloga osobno poznavao. Marijan Szabo mu je bio školski kolega, godinu dana stariji. Naveo je kako je jednu školsku godinu Szabo izgubio radi nesreće na Tuškancu, kada je na sanjkama velikom brzinom udario u stablo i pri tome teško ozlijedio kralježnicu.

To sam pitanje postavio Kovačiću u mome pismu iz lipnja 1999. napominjući da se ta kolekcija, prema svim saznanjima nije vratila u Fotoklub Zagreb. Kratko vrijeme iza mog pisma slijedio je Kovačićev odgovor koji je razrješio moje pitanje. Navedena kolekcija od 100

⁴⁵ Hrvatski fotosavez, *PANORAMA, hrvatski fotosavez 1939.-1999.*, katalog, Umjetnički paviljon, Zagreb, 1999.

fotografija ipak je bila vraćena u Fotoklub Zagreb, ali je negdje 1942/43 bila izložena u Rimu i od tamo nije vraćena u Zagreb. Netko je tu kolekciju nakon 1945. iz Rima donio u Argentinu s namjerom da proda fotografije za svoj račun. Gospodin Kovačić je to saznao i otkupio dio tih fotografija.

Kada je Frajić za to saznao bio je užasnut sudbinom kolekcije koju je on osobno u Fotoklubu Zagreb slagao. Kovačić mu je htio otkupljene fotografije pokloniti, ali je to Frajić s negodovanjem odbio. Nakon toga je Kovačić otkupljeni dio klupske kolekcije podijelio prijateljima u Buenos Airesu, pa se valjda nalaze po hrvatskim kućama. Tako je završila slavna kolekcija od 100 fotografija Fotokluba Zagreb.

Kada je Grčevićeva knjiga 2000. tiskana, o tome sam obavijestio Kovačića. On se jako iznenadio i zamolio me da mu pošaljem tu knjigu, što sam učinio. U sljedećem njegovom pismu napisao je: *Otkrili ste mi novog Frajića kojega ja nisam poznavao i ako smo zajedno proveli u mom po dužeću gotovo dvadeset godina.*

Ovdje smatram za potrebno ispraviti primjedbu na Grčevićevu bilješku broj 2 u njegovoj knjizi August Frajić dobri duh hrvatske fotografije (str.67.). Nema dokaza da su nakon Frajićeve smrti njegovi prijatelji preuzeli dijelove njegove ostavštine, što sam saznao tek dopisujući se sa Kazimirom Kovačićem. Maketa je slučajno spašena, kao i Frajićeva kolekcija kod dr. Starzyka, što sam već opisao u ovom radu. No to Grčević nije mogao znati, a i ja sam saznao tek dopisujući se s Kovačićem.

Kako je dobro uočio Kazimir Kovačić - Frajić je bio „izvanserijski“ čovjek. Samozatajan, dosljedno je odvajao svoj privatni život od rada u Fotoklubu Zagreb pa ne znamo kako se obreo u Zagrebu kada je pristupio Fotoklubu Zagreb. Poput zvijezde, samo je izronio, ni od kuda, i obasjao nas svojom sjajnom svjetlošću. Preletio je našim nebom i nestao iz našeg vidokruga, nestavši u iseljeništvu iz kojega se nikada nije vratio u zemlju koju je toliko volio. No, njegov neponovljiv trag vidljiv je sve do naših dana.

Na koncu ovog elaborata dajem popis autora iz Zbirke hrvatske fotografije kojih su radovi sačuvani u Fotoklubu Zagreb.

Napomena:

Godine u zgradama označavaju godinu učlanjenja u Klub. Također broj nakon godine označava koliko se fotografija od odnosnog autora nalazi u Zbirci.

1. Marijan Szabo (1931., 90)	16. Vlado Cizelj (1934., 7)
2. Oskar Šnur (1932., 38)	17. Georg Skrygin (1935., 33)
3. Vladimir Guteša (1932., 4)	18. Rikard Fuchs (1935., 2)
4. Vladimir Horvat (1932., 17)	19. Milutin Mudrinić (1936., 5)

5. Ivica Vlašić (1932., 9)
6. Ljubo Vidmajer (1932., 2)
7. Tošo Dabac (1933., 102)
8. Ignjat Habermuller (1933., 11)
9. August Frajtić (1933., 68)
10. Branko Kojić (1933., 4)
11. Milan Freund (1933., 2)
12. Albert Starzyk (1934., 13)
13. Milan Fizi (1934., 35)
14. Ernest Singer (1934., 1)
15. Branko Luš (1934., 5)
20. Josip Fatur (1937., 2)
21. Milivoj Gudelj (1937., 1)
22. Mario Medeotti (1937., 5)
23. Drago Paušić (1937., 2)
24. Mladen Grčević (1939., 55)
25. Ivan Medar (1939., 36)
26. Zlatko Zrnec (1940., 17)
27. Oto Hohnjec (1940., 31)
28. Ivo Piškulić (1942., 1)
29. Erik Karlo Šmid (1945., 5)

ISTRAŽIVANJA i OTKRIĆE

ε

Vladko Ložić
Srebrnjak 21
10000 Zagreb,
Republika Hrvatska, Europa

λτ

*Gospodin
Casimir Kovacic
E. CARRIEGO 1948.
1638 UCTE LOPEZ 8 S. AS.
Republika Argentina*

Poštovani gospodine,

Vjerojatno ćete se iznenaditi ovome mome pismu, jer mi se ne poznamo. No dozvolite da Vam se predstavim. Ja sam, u prvom redu, dugogodišnji prijatelj obitelji Griesbach, gdje sam od gospode Branke i dobio Vašu adresu.

Pokojni Đuro i ja smo zajedno, on kao predsjednik a ja kao tajnik sedam godina vodili Fotoklub Zagreb, kada smo ga uspjeli uvesti među najpoznatije svjetske fotoklubove. Naše dugogodišnje druženje ostati će mi nezaboravno do kraja moga života. Bio je to u najširem smislu divan i plemenit čovjek.

Ja sam diplomirani inženjer elektrotehnike i magistar tehničkih znanosti a od prošle godine se nalazim u penziji. Tako sada imam i opet više vremena posvetiti se mojoj životnoj hobiji – fotografiji.

Od obitelji Griesbach sam saznao ne samo Vašu adresu već i jedan za mene dragocjen podatak, da ste poznавали pokojnog Augusta Frajtića. Također sam saznao da je Frajtić u Argentini izdao jednu knjigu- Fotomonografiju.

Frajtić je dugo godina, tamo od 1932. pa sve do 1945., kada je emigrirao, bio duša Fotokluba Zagreb, njegov dugogodišnji tajnik ali i spiritus movens svih klupske događaja. Bio je teoretičar i ideolog tada pred sam kraj tridesetih godina poznate "zagrebačke škole", tada poznatog stila u fotografiji.

Prije svoga odlaska u tuđinstvo, Frajtić je došao do svoga klupske kolege Alberta Starzyka, jednog od tada najaktivnijih članova Fotokluba Zagreb, te mu ostavio svoju kolekciju fotografija na čuvanje, dok se ne vrati natrag. Nije tada jadnik ni slutio da se neće moći više nikada vratiti natrag i da će umrijeti u dalekoj Argentini, kao i tisuće drugih naših ljudi i rodoljuba. Albert Starzyk je tu kolekciju čuvaо sve ovo vrijeme, da bi ju na moj nagovor poklonio u Zbirku hrvatske fotografije, godine 1992. uz stotinu godina postojanja Kluba. Zbirka ja osnovana, na moju inicijativu, godine 1971. u Fotoklubu Zagreb.

Ja sam i sada jako aktivna u Klubu, i vodim navedenu Zbirku, koja sadrži preko 6000 fotografija od oko 300 autora.

No Vi valjda već pogadate o čemu se radi. Mene jako interesira, da li bi mogao dobiti jedan primjerak navedene fotomonografije od Augusta Frajtića. Cijena nije bitna. Meni bi to mnogo značilo, jer proučavam životno djelovanje Frajtićevog. Ove godine bi trebala u Zagrebu izići i jedna knjiga s njegovim fotografijama, iz njegove ostavštine, pa nas sve jako interesira da li je moguće dobiti jedan primjerak takve knjige.

Biti će mi jako drago i bit će Vam jako zahvalan ako mi odgovorite čim je prije moguće.

U očekivanju Vašeg cijenjenog odgovora unaprijed zahvaljujem.
Uz poštovanje

Vladko Ložić

18.04. 99.

Bs.As.27/4/99.

Cij. gosp Lozic

primio sam Vase pismo sa kratkim opisom Vase osobe i Vaseg rada u Zbckom Fotokljubu. I ako se nismo nikada vidjeli, iz sadrza-ja odrazuje se sva ozbiljnost Vaseg podhvata, u vezi sa Frajticevom knigom monografija, i to me je potaklo da zasukam rukave i pokusam iskopati iz 50 godisnje proslosti Frajeticevo remek-djelo. Uspio sam u tome. "PIEDRA Y BRONZE" takav je naziv napisao Frajtic, zbirka je fotografija Buenosaireskih spomenika u crno-bijelim tonovima. Velicine su razne, od oka do, 25-30 cm, prava fotografbska umjetnost.

Kratka historija o tome. God.1950 u Argentina slavila se 150 godisnjica proglašenja nezavisnosti. Frajeticeva ideja je bila tom zgodom iskaze svoje, a ujedno i nasu diasporsku, zahvlnost za humanu gestu tadašnjih zivuce Evite, za vize koje su bile poslane na Arg.Konzulat u Rimu, a isključivo za Hrvate. To je vjerojatno zbog toga jer je Evitin osobni ljecnik bio Hrvat dr. Ivanisevic.

Frajetic je svojstveno, njemu i njegovoj ustrajnosti, da završi savjesno preduzeti zadatak, obisao doslovce svaki Bsaereski trg, a taj ogromni grad ih imade vrlo mnogo, i strpljivo i nadahnuto slikao iz raznih, a viseputa opasnih poza, 120 objekta, dakako sa opisom. I ako je njegova namjera bila da to djelo izadje u toj jubilarnoj godini, nije uspio, i ako su u Min.Kulture svecano obecali finan-cisku podrpu. Dakle namjeravana knjiga ostala je u fasciklu, u ori-ginalu, od korica, slika i komentara. Siguran sam da ce Vam to biti mnogo vise i vrijednije i da ce Vam izvrsno poslužiti da proucite zivotno Fajeticevo djelo, kako Vi kazete u Vasem pismu.

Paket cu Vam poslati avionskom postom, sutra 28/4, da namis- dam se da ce stici sigurno i na vrijeme.

Glavnu zaslugu da smo do tog materijala dosli dugujete gdji Bajnsak Jasni (rodj. Lorkovic Blaza) sve rodoljubno i bez ikakvih materijalnih troškova, i sretnoj okolnosti da ste preko Brandke dosli do moje adrese. Ali bude li potrebno, ja osobno mogu dati dosta po-dataka o Gustlu, jer je om radio kao direktor moga poduzeca kroz punih 18 godina, zapravo sve do smrti.

Uz postovanje i iskrenim zeljama da uspijete u podhvatu, primite iskrene pozdrave

Kovacic Casimiro
E.Carriego 1948
1638 Vcte Lopez - Buenos Aires
Rep.Argentina

Vladko Ložić
Srebrnjak 21
10000 Zagreb
Republika Hrvatska, Europa

*Gospodin
Casimir Kovacic
E.CARRIEGO 1948.
1638 UCTE LOPEZ 8 S. AS.
República Argentina*

Poštovani gospodine Kovačić,

S najvećim iznenađenjem, ali vrlo ugodnim iznenađenjem, primio sam u izuzetno kratkom roku vaša dva paketa sa kompletним "zrcalom" (špigelom) knjige Augusta Frajtića iz 1950. godine. Doista takvom se otkriću nisam nadao. No uz knjigu nije bilo nikakvog pisma, pa sam se pobojao da ga nisu možda na carinarnici zabunom izgubili. No pišući ovo moje novo pismo, u tom trenutku, upravo mi je poštar donio i Vaše cijenjeno avionsko pismo koje mi je pojasnilo mnogo stvari ali me je ujedno i jako rastužilo, što se knjiga nikada nije tiskala već ostala u obliku "zrcala", kao unikatno djelo.

Oprostite na mojoj znatiželji. Ja naime jako cijenim životno djelo u hrvatskoj fotografiji pokojnog Augusta Frajtića. Tražim podatke o njemu, koji su vrlo oskudni, i želio bih negdje na jesen u Kluzu o njemu održati jedno predavanje. U Foto-reviji koja je izlazila 30-ih godina pa sve do pred početak drugog svjetskog rata August Frajtić je objavio niz interesantnih stručnih i teoretskih članaka. To sam sve sakupio. I danas je interesantno čitati kako se je zauzimao za propagiranje i širenje nacionalnog izraza u hrvatskoj fotografiji.

No mi mlade generacije iz Fotokluba Zagreb nemamo ni jedne fotografije o samom Frajtiću. Nemamo njegova portreta, pa Vas molim ako ga kojim slučajem imate da mi ga pošaljete.

Kako se bavim istraživanjem naše hrvatske fotografije to sam prošle godine dovršio knjigu o povijesti Fotokluba Zagreb (1892.-1992.) pa bi u nju uvrstio i Frajtićev portret, jer on to sigurno zasluguje.

Općenito svi podaci o njegovu životu i radu, posebno u Argentini gdje se vidljivo je, i dalje interesirao za fotografiju, dobro bih mi došli i ja bih Vam bio jako zahvalan da mi ih pošaljete. Prema Vašem pismu zaključujem da bi mi mnogo toga lijepog mogli napisati o Vašem i našem Gustlu. Unaprijed zahvaljujem.

Na takav način sada, u slobodnoj Hrvatskoj, izvlačimo iz zaborava i spašavamo od zaborava mnoge zaslужne ljude o kojima se prije nije smjelo govoriti. To je dug moje generacije prema prethodnima, pa ću Vam biti jako zahvalan ako mi pri tome pomognete.

Velika hvala i rukoljub gospođi Jasni Bajnšak, iako ju ne poznajem, na njenom trudu.

Do Vašeg cijenjenog odgovora primite mnogo srdačnih pozdrava.

Uz poštovanje

Zagreb, 4.05.1999.

Vladko Ložić

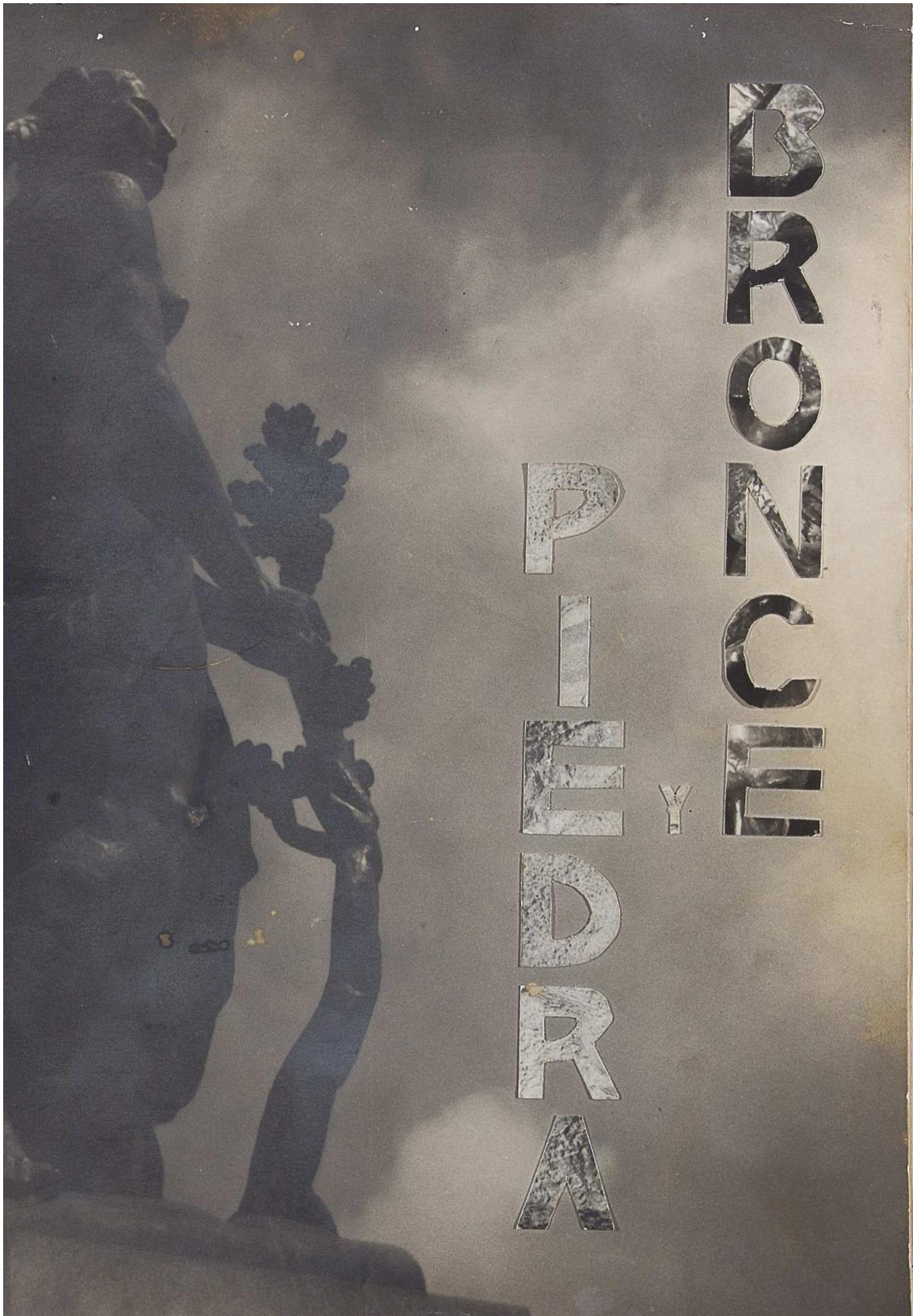
Nedovršena Maketa neobjavljene knjige Augusta
Frajtića

Piedra y bronce

(Izrađena 1950. godine u Buenos Airesu)

B
R
O
N
C
E

P
I
E
Y
D
R
A

Augusto Fraitich :

Piedra y Bronce

Una selección
de fotografías artísticas
de los monumentos y estatuas
de la
Ciudad de Buenos Aires

Año del Libertador Gral San Martín 1950
Buenos Aires

August Frajtić

Kamen i bronca

Izbor
umjetničkih fotografija
spomenika i kipova
grada Buenos Airesa

Godina osloboditelja generala San Martina 1950.
Buenos Aires

Todos derechos reservados por el autor.

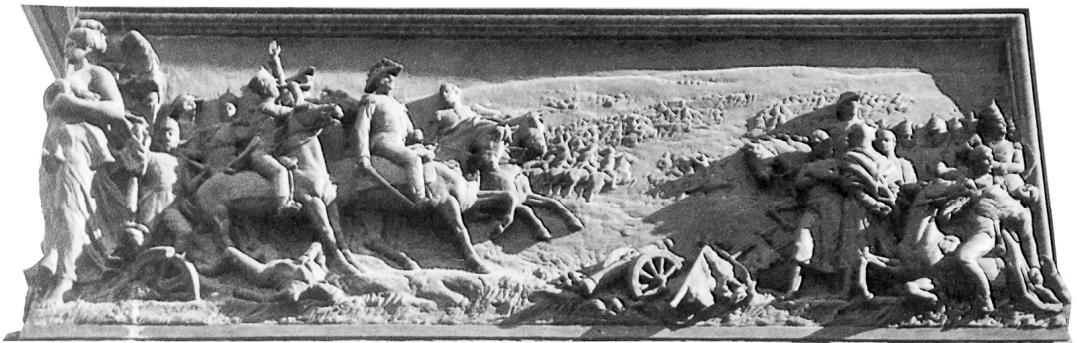
Photo & Copyright
by
Augusto Trajitzky
J.M. Moreno 40157/C
Villa Adelina FCNGB
R. Argentina

Sva prava pridržava autor
Foto i autorska prava
August Frajtić
J.M. Moreno 4015/l
Viila AdelinaFCNGB
R. Argentina

Detalle del monumento a Gral José de San Martín

Introducción

Uvod

Augusto Fraticl.
Piedra y Bronce

August Frajtić
Kamen i bronca

Indice

1. MONUMENTO A JUAN DE GARAY
(por Gustav Eberlein)
Avenidas Rivadavia y Leandro Alem
(Juan de Garay, 1527-1583, conquistador y explorador español,
fundó por segunda vez la Ciudad de Buenos Aires)
2. MONUMENTO A CRISTOBAL COLON (por Arnaldo Zocchi)
Paseo Colón
(Cristóbal Colón, 1451-1506, célebre navegante, descubridor
de América)
3. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO
4. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO
5. PIRAMIDE 25 de MAYO de 1810
Plaza de Mayo.
6. MONUMENTO A GENERAL DON JOSE DE SAN MARTIN
(por Gustav Eberlein y Aumas)
Plaza San Martín
(General Don José de San Martín, 1778-1850, el más
destacado héroe argentino, organizador del Ejército
Libertador, vencedor en muchas batallas y el verdadero
fundador de la independencia argentina,
"padre de la patria".)

Popis

1. Spomenik Juanu de Garayu
(autor: Gustav Eberlein)
Avenije Rivadavia i Leandro Alem
(juan de Garay, 1527-1583, španjolski istraživač i osvajač,
po drugi put utemeljio grad Buenos Aires)

2. Spomenik Kristoferu Kolumbu
(autor: Arnaldo Zocchi)
Kolumbova šetnica
(Kristofer Kolumbo, 1436-1506, proslavljeni pomorac,
otkrivač Amerike)

3. Detalj gore navedenog spomenika
4. Detalj gore navedenog spomenika

5. piramida 25. svibnja 1810.
Plaza de Mayo

6. Spomenik generalu Don Joseu de San Martinu
(autori: Gustav Eberlein i Dumas)
Trg San Martina
(General Jose de San Martin, 1778-1850, najistaknutiji
argentinski junak, organizator oslobođilačke vojske,
pobjednik u mnogim bitkama i stvarni utemeljitelj
neovisnosti Argentine, „otac domovine“)

7. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

8. " " " "
9. " " " "
10. " " " "
11. " " " "
12. " " " "
13. " " " "
14. " " " "
15. " " " "

16. MONUMENTO A PEDRO DE MENDOZA (por J.C. Oliva Navarro)
Parque Lezama

(Pedro de Mendoza, 1487-1537, militar español,
fundador de la Ciudad de Buenos Aires)

17. MONUMENTO A GENERAL MANUEL BELGRANO (por
G. Carriot Belluse y Manuel Santa Coloma)
Plaza de Mayo

(Manuel Belgrano, 1770-1820, general, vocal de la
Primera Junta Gobernativa en 1810, creador de la
enseña nacional argentina)

18.A ESTATUA A MARIANO MORENO
Plaza Lorea

(Mariano Moreno, 1778-1811, jurisconsulto, diplomático
y escritor argentino, secretario de la Primera Junta
Gobernativa 1810)

18.B ESTATUA A JUAN JOSE CASTELLI (por Gustav Eberlein)
Plaza Constitución

(Juan José Castelli, 1764-1812, jurisconsulto y político
argentino, vocal de la Primera Junta Gobernativa 1810)

7. Detalj gore navedenog spomenika
8. Detalj gore navedenog spomenika
9. Detalj gore navedenog spomenika
10. Detalj gore navedenog spomenika
11. Detalj gore navedenog spomenika
12. Detalj gore navedenog spomenika
13. Detalj gore navedenog spomenika
14. Detalj gore navedenog spomenika
15. Detalj gore navedenog spomenika

16. Spomenik Pedru de Mendozi

(autor: J.C. Oliva Navarro)

Park Lezama

(Pedro de Mendoza, 1487-1537, španjolski vojnik,
utemeljitelj grada Buenos Airesa)

17. Spomenik generalu Manuelu Belgralu

(autori: A. Carriot Belluse i Manuel Santa Coloma

Plaza de Mayo

(Manuel Belgrano, 1770-1820, general, član
prve nezavisne vlade Argentine,
Prve hunte, 1810,
tvorac argentinske nacionalne zastave

18a. Spomenik Marianu Morenu

Plaza Lorea

(Mariano Moreno, 1778-1811, pravni stručnjak , diplomat
i argentinski pisac, tajnik prve nezavisne vlade Argentine,
Prve hunte, 1810.

18b. Spomenik Juanu Joseu Castelliju

(autor: Gustav Eberlein)

Plaza Constitucion

(Juan Jose Castelli, 1764-1812, pravni stručnjak i argentinski
političar, član prve nezavisne
Vlade Argentuine, Prva hunta, 1810.)

- 19.a. ESTATUA A Pbro. M.M. ALBERTI (por Lucio Correa Morales)
Barrancas de Belgrano
(Manuel Maximino Alberti, 1763-1811, presbítero argentino,
vocal de la Primera Junta Gobernativa 1810)
- 19.b. ESTATUA A JUAN LARREA
Plaza Herrera
(Juan Larrea, 1782-1847, político argentino, vocal de
la primera junta Gobernativa 1810, miembro de la
Asamblea General Constituyente)
- 20.a. ESTATUA A JUAN JOSE PASO
Plaza de la Concepción del Alto de San Pedro
(Juan José Paso, 1758-1833, político argentino, vocal
de la Primera Junta Gobernativa 1810 y miembro
del Triunvirato)
- 20.b. ESTATUA A DOMINGO MATHEU
Plaza Matheu
(Domingo Matheu, 1766-1831, patriota argentino,
miembro de la Primera Junta Gobernativa 1810)
- 21.a. ESTATUA A CORNELIO DE SAavedra (por Jul. Lagae)
Callao y Córdoba
(Cornelio de Saavedra, 1761-1829, político y militar
argentino, presidente de la Primera Junta Goberna-
tiva 1810)
- 21.b. ESTATUA A MIGUEL DE AZCUENAGA (por H. Cordier)
Plaza Primera Junta
(Miguel de Azcuénaga, 1754-1833, militar argen-
tino, jefe del Estado mayor y ejército en la Primera
Junta Gobernativa 1810)

19a. Spomenik svećeniku M.M. Albertiju
(autor: Lucio Correa Morales)
Plaza Barrancas de Belgrano
(Manuel Maximino Alberti, 1763-1811, argentinski svećenik,
član Prve nezavisne vlade Argentine,
Prve Hunte, 1810.

19b. Spomenik Juanu Larrei
Plaza Herrera,
(Juan Larrera, 1782-1847, argentinski političar, član
prve nezavisne vlade Argentine,
Prve Hunte, 1810, član opće konstitutivne skupštine

20a. Spomenik Juanu Joseu Pasu
Plaza de la concepcion del Alto de San Pedro
(Juan Jose Paso, 1758-1833, argentinski političar, član
Prve nezavisne vlade Argentine
Prve Hunte, 1810 i član Triumvirata

20b. Spomenik Domingu Matheu
Plaza Matheu
(Domingo Matheu, 1766-1831, argentinski domoljub,
član Prve nezavisne vlade Argentine, Prve Hunte, 1810.

21a. Spomenik Corneliu de Saavedri
(autor: Jul. Lagee)
Callao y Cordoba
(Cornelio de Saavedra, 1761-1829, argentinski političar i vojnik,
predsjednik Prve vladajuće Hunte, 1810)

21b. Spomenik Miguelu de Azcuenagi
(autor: H. Cordier)
Plaza Primera Junta
(Miguel da Azcuenaga, 1754-1833, argentinski vojnik, šef Glavnog
stožera i vojske Prve vladajuće Hunte, 1810)

22. MONUMENTO A GUILLERMO BROWN (por A. Chiapasco)

Plaza Colón

(Guillermo Brown, 1777-1857, almirante argentino)

23. MONUMENTO A GRAL. C. M. DE ALVEAR

Barranca de la Recoleta

(Carlos María Alvear, 1789-1853, famoso militar argentino de la Guerra de Independencia)

24. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

25. " " " "

26. " " " "

27. " " " "

28. MONUMENTO A NICOLAS RODRIGUEZ PEÑA (por Gustav Eberlein)

Plaza Rodríguez Peña

(Nicolás Rodríguez Peña, 1775-1853, político y militar argentino)

29. MONUMENTO A GRAL. SIMON BOLIVAR (por José Fioravanti)

Parque Rivadavia

(General Simón Bolívar, 1783-1830, patriota venezolano, fundador de las actuales Repúblicas de Colombia, Venezuela, Ecuador y Bolivia)

30. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

31. " " " "

32. MONUMENTO A GRAL. BARTOLOME MITRE (por Eduardo Rubino y O. Calandra)

Plaza Mitre

(Bartolomé Mitre, 1821-1906, estadista, general y poeta argentino)

33. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

34. " " " "

35. " " " "

22. Spomenik Guillermu Brownu
(autor: A. Chiapasco)
Plaza Colon
(Guillermo Brown, 1777 – 1857, argentinski general)

23. Spomenik generalu Carlosu Marii de Alvearu
(u predjelu grada zvanom Recoleta)
(Carlos Maria de Alvear, 1789 – 1853, poznati argentinski vojnik
iz rata za nezavisnost)

24. Detalj gore navedenog spomenika
25. Detalj gore navedenog spomenika
26. Detalj gore navedenog spomenika
27. Detalj gore navedenog spomenika

28. Spomenik Nicolasu Rodriguezu Peni
(autor: Gustav Eberlein)
Plaza Rodriguez Pena
(Nicolas Rodriguez Pena, 1775 – 1853, argentinski
političar i vojnik)

29. Spomenik generalu Simonu Bolivaru
(autor: Jose Fioravanti)
Park Rivadavia
(General Simon Bolivar, 1783 – 1830, venezuealanski domoljub,
utemeljitelj tadašnjih republika Kolumbije,
Venezuele, Ekvadora i Bolivije)

30. Detalj gore navedenog spomenika
31. Detalj gore navedenog spomenika

32. Spomenik generalu Bartolomeu Mitreu
(autori: David Calandra i Eduardo Rubino)
Plaza Mitre
(Bartolome Mitre, 1821 – 1906, argentinski državnik,
general i pjesnik)

33. Detalj gore navedenog spomenika
34. Detalj gore navedenog spomenika
35. Detalj gore navedenog spomenika

36. MONUMENTO A GRAL. MANUEL DORREGO (por Rogelio Yrurtia)

Viamonte y Suipacha

(Manuel Dorrego, 1787-1828, patriota y general argentino)

37. MONUMENTO DE LOS DOS CONGRESOS (por Julio Lagae y

Eug. Dhuique)

Plaza del Congreso

(Monumento a la Asamblea de 1813 y al Congreso 1816)

38. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

39. " " "

40. " " "

41. " " "

42. " " "

43. " " "

44. " " "

45. " " "

46. " " "

47.A. ESTATUA A FALUCHO (por L. Correa Morales)

Av. Santa Fe y L.M. Campos

(Antonio Ruiz, llamado Falucho, soldado del Ejército Libertador argentino 1813)

47.B. ESTATUA A BERNARDO MONTEAGUDO

Parque de los Patricios

(Bernardo Monteagudo, 1787-1825, publicista y político argentino, miembro de la Asamblea Constituyente 1813)

48. ESTATUA A ADOLFO ALSINA (por Aimé Millet)

Plaza Libertad

(Adolfo Alsina, 1829-1877, jurisconsulto, político y militar argentino)

36. Spomenik generalu Manuelu Dorregi
(autor: Rogelio Yrurtia)
Viamonte-Suipacha
Manuel Dorrego, 1787 – 1828, argentinski domoljub
i general

37. Spomenik dvama kongresima
(autori: Jules Lagae i Eugenio Dhuicque
Plaza del Congreso
(spomenik obilježava dva prva kongresa nezavisne Republike Argentine, Skupštinu iz 1813 i Kongres iz 1816.)

- 38. Detalj gore navedenog spomenika
- 39. Detalj gore navedenog spomenika
- 40. Detalj gore navedenog spomenika
- 41. Detalj gore navedenog spomenika
- 42. Detalj gore navedenog spomenika
- 43. Detalj gore navedenog spomenika
- 44. Detalj gore navedenog spomenika
- 45. Detalj gore navedenog spomenika
- 46. Detalj gore navedenog spomenika

47.a Kip Fallucha
(autor: L. Correa Morales)
Avenija Santa Fe i L.M.Campos
(Antonio Ruiz zvani Fallucho, pripadnik vojske, argentinski oslobodilac 1813.)

47.b Kip Bernarda Monteaguda
Park de los Patricios
(Bernardo Monteagudo, 1787.-1825, argentinski publicist i političar,
član Konstitutivne skupštine 1813.)

48. Kip Adolfa Alsina
(autor: Aime Millet)
Plaza Libertad
(Adolfo Alsina, 1829.-1877., pravni stručnjak,
političar i argentinski vojnik)

49. ESTATUA A GRAL. JUAN LAVALLE (por F. Costa)

Plaza Lavalle

(Juan Lavalle, 1797-1841, general argentino)

50. MONUMENTO A GRAL. J.J. DE URQUIZA

Triunvirato y Boedo

(Justo José de Urquiza, 1800-1870, general argentino)

51. MONUMENTO A BERNARDINO RIVADAVIA (por Rogelio Yrurtia)

Plaza de Miserere

(Bernardino Rivadavia, 1780-1845, estadista argentino, primer presidente de la República Argentina)

52. MONUMENTO A DOMINGO FAUSTINO SARMIENTO (por E. Reynot)

Parque 3 de Febrero (Rosedal)

(Domingo Faustino Sarmiento, 1811-1888, escritor, educador y estadista argentino, presidente de la República)

53. ESTATUA A DOMINGO FAUSTINO SARMIENTO (por Auguste Rodin)

Parque 3 de Febrero

54. MONUMENTO A GRAL. JULIO A. ROCA (por J.L. Zorrilla de San Martín)

Avenida J.A. Roca y Perú

(Julio A. Roca, 1843-1914, general y político argentino, presidente de la República)

55. MONUMENTO A BERNARDO DE IRIGOYEN

Callao y Paraguay

(Bernardo de Irigoyen, 1822-1906, estadista y político argentino)

56. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

57. " " " "

49. Kip generala Juana Lavallea

(autor: P. Costa)

Plaza Lavalle

(Juan Lavalle, 1797.-1841., argentinski general)

50. Spomenik generalu J.J. Urquizu

Triumvirato y Bebedero

(Justo Jose de Urquiza, 1800.- 1870., argentinski general)

51. Spomenik Bernardinu Rivadavia

(autor: Rogelio Yrurtia)

Plaza de Miserere

(Bernardino Rivadavia, 1780.-1845., argentinski državnik,
prvi predsjednik Republike Argentine)

52. Spomenik Domingu Faustinu Sarmientu

(autor: E. Peynot)

Park 3. veljače (Rosedal)

(Domingo Faustino Sarmiento, 1811.-1888., argentinski pisac,
odgojitelj i državnik, predsjednik Republike)

53. Kip Dominga Fasustina Sarmienta

(autor: Auguste Rodin)

Park 3. veljače

54. Spomenik generalu Juliu A. Roci

(autor: Jose Luis Zorrilla de San Martin)

Avenija J.A. Roca i Peru

(Julio A. Roca, 1843.-1914., argentinski general i političar,
predsjednik Republike)

55. Spomenik Bernardo de Irigoyenu

Callao y Paragvaj

(Bernardo de Irigoyen, 1822.- 1906., argentinski političar
i državnik

56. Detalj gore navedenog spomenika

57. Detalj gore navedenog spomenika

58. MONUMENTO A LEANDRO N. ALEM (por Zonza Briano)

Maipú y Alem

(Leandro N. Alem, 1842-1896, juríscosulto y político argentino)

59. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

60. " " " "

61. " " " "

62. MONUMENTO A NICOLAS DE AVELLANEDA (por José Fioravanti)

Parque 3 de Febrero

(Nicolás de Avellaneda, 1837-1885, estadista argentino y presidente de la República)

63. MONUMENTO A LOS CAIDOS POR LA PATRIA 6 DE SEPTIEMBRE DE 1930 (por A. Riganelli)

Frente al Cementerio Norte

64.a. ESTATUA A GEORGE CANNING

Plaza Británica

(George Canning, 1770-1827, político inglés)

64.b. ESTATUA A GIUSEPPE MAZZINI

Plaza Mazzini

(Giuseppe Mazzini, 1805-1873, revolucionario italiano)

65. MONUMENTO AL CID CAMPEADOR (por Anna Hyatt de Huntington)

Avenidas Paralelo y Gaona

(El Cid Campeador [Ruy Díaz de Vivar], 1049-1099, héroe español)

66. MONUMENTO A GIUSEPPE GARIBALDI (por E. Naccagnani)

Plaza Italia

(Giuseppe Garibaldi, 1807-1882, patriota italiano)

67. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

58. Spomenik Leandru N. Alemu
(autor: Zonza Briano)
Maipu i Alem
(Leandro N. Alem, 1842.-1896, argentinski pravni stručnjak i političar)
59. Detalj gore navedenog spomenika.
60. Detalj gore navedenog spomenika.
61. Detalj gore navedenog spomenika.
62. Spomenik Nicolasu de Avellanedi
(autor: Jose Fioravanti)
Park 3. veljače
(Nicolas de Avellaneda, 1875.- 1885., argentinski državnik i predsjednik Republike)
63. Spomenik palima za domovinu 6. rujna 1930.
(autor: A.Riganelli)
Lokacija ispred Sjevernog groblja
- 64a. Kip Georgea Canninga
Britanski trg
(George Canning, 1770.-1827., engleski političar)
- 64b. Kip Giuseppea Mazzinia
Mazziniev trg
(Giuseppe Mazzini, 1805.- 1873., talijanski revolucionar)
65. Spomenik Cidu Campeadoru
(autor: Ana Hyatt de Huntington)
Avenije Parral i Gaona
El Cid Campeador (Ruy Diaz de Vivar, 1049.- 1099., španjolski heroj)
66. Spomenik Giuseppeu Garibaldiju
(autor: Eugenio Naccagnani)
Talijanski trg
(Giuseppe Garibaldi, talijanski domoljub)
67. Detalj gore navedenog spomenika.

68. ESTATUA A GEORGE WASHINGTON (por Charles Keck)

Parque 3 de Febrero

(George Washington, 1732-1799, estadista y general norteamericano, fundador y primer presidente de los EE. U.U.)

69. ESTATUA A F. DE P. SANTANDER

Parque 3 de Febrero

(Francisco de Paula Santander, 1792-1842, militar y político colombiano)

70. ESTATUA A TIRADENTES (por J. C. Oliva Navarro)

Av. Virrey Vélez y Teodoro García

(Joaquín José da Silva Xavier, llamado Tiradentes, 1746-1792, luchador por la libertad brasileña)

71. MONUMENTO A B. O'HIGGINS (por Guillermo Córdova)

Plaza República de Chile

(Bernardo O'Higgins, 1778-1842, general chileno)

72. MONUMENTO A ESPAÑA (por Arturo Dresco)

Avenida Tristán Achával Rodríguez

73. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

74. " " " "

75. " " " "

76. " " " "

77. " " " "

78. MONUMENTO DE LOS ESPAÑOLES A ARGENTINA

Avenidas Alvear y Sarriente (por Baerol)

79. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

80. " " " "

81. " " " "

82. MONUMENTO DE LOS FRANCESES A ARGENTINA (por E. Peynot)

Plaza Francia

68. Kip Georgea Washingtona

(autor: Charles Keck)

Park 3. veljače

(George Washington, 1732.-1799., sjevernoamerički državnik i general,
utemeljitelj i prvi predsjednik SAD-a

69. Kip Franciska de P. Santandera

Park 3.veljače

(Francisco de Paula Santander, 1792.-1842. kolumbijski
vojnik i političar

70. Kip Tiradentesa

(autor: J.C. Oliva Navarro)

Avenije Virrey Vertiz i Teodoro Garcia

(Joaquim Jose de Silva Xavier zvani Tiradentes, 1746.-1792.,
brazilski borac za slobodu

71. Spomenik Bernardu O, Higginsu

(autor: Guillermo Cordova)

Trg Republike Chile

(Bernardo O, Higgins, 1778.-1842., čileanski general

72. Spomenik Španjolskoj

(autor: Arturo Dresco)

Avenija Tristan Achaval Rodriquez

73. Detalj gore navedenog spomenika

74. Detalj gore navedenog spomenika

75. Detalj gore navedenog spomenika

76. Detalj gore navedenog spomenika

77. Detalj gore navedenog spomenika

78. Spomenik Španjolaca Argentini

Avenida Alvear y Sarmiento

(autor:i Agustin Querol, dovršili M ariano Benlliure i Miguel Blay)

79. Detalj gore navedenog spomenika

80. Detalj gore navedenog spomenika

81. Detalj gore navedenog spomenika

82. Spomenik Francuza Argentini

(autor: Enile Peynot)

Francuski trg

83. MONUMENTO DE LOS ALEMANES A ARGENTINA (por G.A. Bredow)
Parque 3 de Febrero

84. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

85. " " " "

86. DETALLE DE LA ESTATUA "LOS ANDES"

87. ESTATUA "LOS ANDES" (por Luis Perlotti)
Parque Los Andes

88. MONUMENTO "MONTEVIDEO A BUENOS AIRES, DETALLE (por Antonio
Pena y Julio Vilamajó)

Avenida Espora

89. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

90. ESTATUA "CAUTIVA" (por L. Correa Morales)
Av. Presidente F. Alcorta

91. ESTATUA "ESCLAVO NEGRO" (por Francisco Cafferata)
Parque 3 de Febrero

92.a. BUSTO DE JUAN BAUTISTA ALBERDI (por M. de Llano)

Plaza J. B. Alberdi

(Juan Bautista Alberdi, 1810-1884, escritor y
jurisconsulto argentino)

92.b. BUSTO DE O. V. ANDRADE

Parque 3 de Febrero

(Olegario Víctor Andrade, 1838-1882, poeta argentino)

93. a. BUSTO DE JULIAN AGUIRRE (por A. Riganelli)

Parque 3 de Febrero

(Julian Aguirre, 1869-1924, compositor argentino)

83. Spomenik Nijemaca Argentini

(autor: G.A. Bredow)

Park 3. veljače

84. Detalj gore navedenog spomenika

85. Detalj gore navedenog spomenika

86. Detalj kipa „Ande“

(nije kip nego spomenik. op.prev.)

87. Spomenik „Ande“

(autor: Luis Perlotti)

Park Los Andes

88. Spomenik Montevideo Buenos Airesu

(znak prijateljstva Urugvaja i Argentine, op.prev.)

(autor: Antonio Pena i Julio Vilamaj)

Avenija Espora

89. Detalj gore navedenog spomenika.

90. Kip „Zarobljenik“

(autor: L.Correra Morales)

Avenija predsjednika Figueroa Alcorta

91. Kip „Crni rob“

(autor: Francisco Cafferata)

Park 3. veljače

92.a. Bista Juana Bautiste Alberdija

(autor: Manuel Alejandro de Llano

Trg J.B. Alberdija

(Juan Bautista Alberdi, 1810.- 1884., argentinski pisac i pravni stručnjak)

92.b. Bista O.V. Andreadea

Park 3.veljače

(Olegario Victor Andreada, 1838.-1882., argentinski pjesnik

93.a. Bista Juliana Aguirreia

(autor: Augustin Riganelli)

Park 3.veljače

(Julian Aguirre, 1869.-1924., argentinski kompozitor)

93. B. ESTATUA A J.E. ECHEVERRIA (por Tasso)
Parque 3 de Febrero
(José Esteban Echeverría, 1808-1831, poeta argentino)
94. A. BUSTO DE L. CORREA MORALES (por Zonza Briano)
Parque 3 de Febrero
(Lucio Correa Morales, 1852-1923, escultor argentino)
94. B. BUSTO DE E. SIVORI
Parque 3 de Febrero
(Eduardo Sívori, 1847-1918, pintor argentino)
95. ESTATUA „SEGADORA“ (por Ir. Badin)
Av. Quiroga Costa y Emilio Mitre
96. ESTATUA „SEMBRADOR“ (por C. Meunier)
Plaza J.J. Urquiza
97. ESTATUA „SEGADOR“ (por C. Meunier)
Plaza J.J. Urquiza
98. BUSTO DE DANTE (por T. Troyani)
Parque 3 de Febrero
(Dante Alighieri, 1265-1321, poeta florentino)
99. ESTATUA „EL PENSADOR“ (por Auguste Rodin)
Plaza del Congreso ~~Loria~~
100. DETALLE DE LA MISMA ESTATUA
101. " " " " "
102. ESTATUA A FLORENCIO SANCHEZ (por A. Riganelli.)
Av. Chiclana y León Funes
(Florencio Sanchez, 1875-1910, dramaturgo uruguayo)

93.b. Kip J.E. Echeverrie

(autor: Torcuato Tasso)

Park 3. veljače

(Jose Esteban Echeverria, 1805.-1851., argentinski pjesnik)

94.a. Bista L. Correa Morales

(autor: Zonza Briano)

Park 3. veljače

(Lucio Correa Morales, 1852.-1923., argentinski kipar)

94.b. Bista Eduarda Sivoria

Park 3. veljače

(Eduardo Sivori, 1847.- 1918., argentinski slikar)

95. Kip „Žetelica“

(autor: Iv. Badin)

Avenija Quirno Costa i Emilio Milre

96. Kip „Sijač“

(autor: Constantin-Emile Meunier)

Trg J.J. de Urquiza

97. Kip „Žeteoc“

(autor: Constantin-Emile Meunier)

Trg J.J.de Urquiza

98. Bista Dantea

(autor: Troiano Troiani)

Park 3. veljače

(Dante Alighieri, 1265.- 1321., firentinski pjesnik)

99. Kip „Mislioc“

(autor: Auguste Roden)

Plaza del Congreso

100.Detalj gore navedenog spomenika

101.Detalj gore navedenog spomenika

102. Kip Florencio Sancheza

(autor: A. Riganelli)

Avenija de Chiclana y Dean Funes

(Florencio Sanchez, 1875.- 1910., argentinski dramaturg)

103. ESTATUA „VUELO PLUS ULTRA“ (por José María Lorda)
Escena del Balneario Municipal

104. ESTATUA „CENTAURO“ (por Alexis Rudier)
Plaza J.J. Urquiza

105. DETALLE DE LA MISMA ESTATUA

106. ESTATUA „MUJER EN CADENAS“ (por Chierico)
Rivadavia y White

107. ESTATUA „MADRE E HIJO“ (por P. Tenti)
Plaza Castelli

108. ESTATUA ~~TRABAJADOR~~ „EL TRABAJO“ (por Andina)
Parque de los Patricios

109. ESTATUA „JOVEN Y PIEDRA“ (por A. Greber)
Parque 3 de Febrero

110. ESTATUA „MUCHACHA“ (por C. Despian)
Plaza J.J. Urquiza

111. ESTATUA „TRES GRACIAS“
Plaza J.J. Urquiza

112. MONUMENTO „EL CANTO AL TRABAJO“ (por Rogelio Yrurtia)
Paseo Colón e Independencia

113. DETALLE DEL MISMO MONUMENTO

114. " " " "

115. " " " "

116. " " " "

117. " " " "

103. Kip „Vuelo Plus Ultra“
(autor: Jose Maria Lorda)
104. Kip Kentaura
(autor: Alexis Rudier)
Trg J.J.Urquiza
105. Detalj gore navedenog spomenika
106. Kip „Žena u lancima“
(autor: Osiris Chierico)
Avenija Rivadavia i White
107. Kip „Majka i sin“
(autor: Pedro Tenti)
Trg Castelli
108. Kip „Posao“
(autor: Emilio Andina)
Parque de los patricios
109. Kip „Mladić i kamen“
(autor: Henri-Leon Greber)
Park 3. veljače
(službeni naziv kipa je „Atleta“ (nap.prevodioca))
110. Kip „Djevojka“
(autor C. Despian)
lokacija: Trg J.J.Urquiza
111. Kip „Tri Gracije“
(autor: Antonio Canova)
Trg J.J. Urquiza
112. Spomenik „Pjesma radu“
(autor: Roberto Yrurtia)
Ugao paseo Colon y Independencia
113. Detalj gore navedenog spomenika
114. Detalj gore navedenog spomenika
115. Detalj gore navedenog spomenika
116. Detalj gore navedenog spomenika
117. Detalj gore navedenog spomenika

118. ESTATUA „HERAKLES“ (por Antoine Bourdelle)
Plaza J.J. Vélez Sarsfield

119. ESTATUA „IDILIO“

Plaza Irlanda

120. OBELISCO

Plaza República

(En este sitio en la torre de San Nicolás fue izada
por primera vez en la Ciudad de Buenos Aires la
Bandera Nacional el 23 de agosto de 1812)

— —

118. Kip „Heraklo“
(autor: Emile Antonie Bourdelle)
Trg J.J. Urquiza

119. Kip „Idila“
(autor: Pablo Tosto)
Irski trg

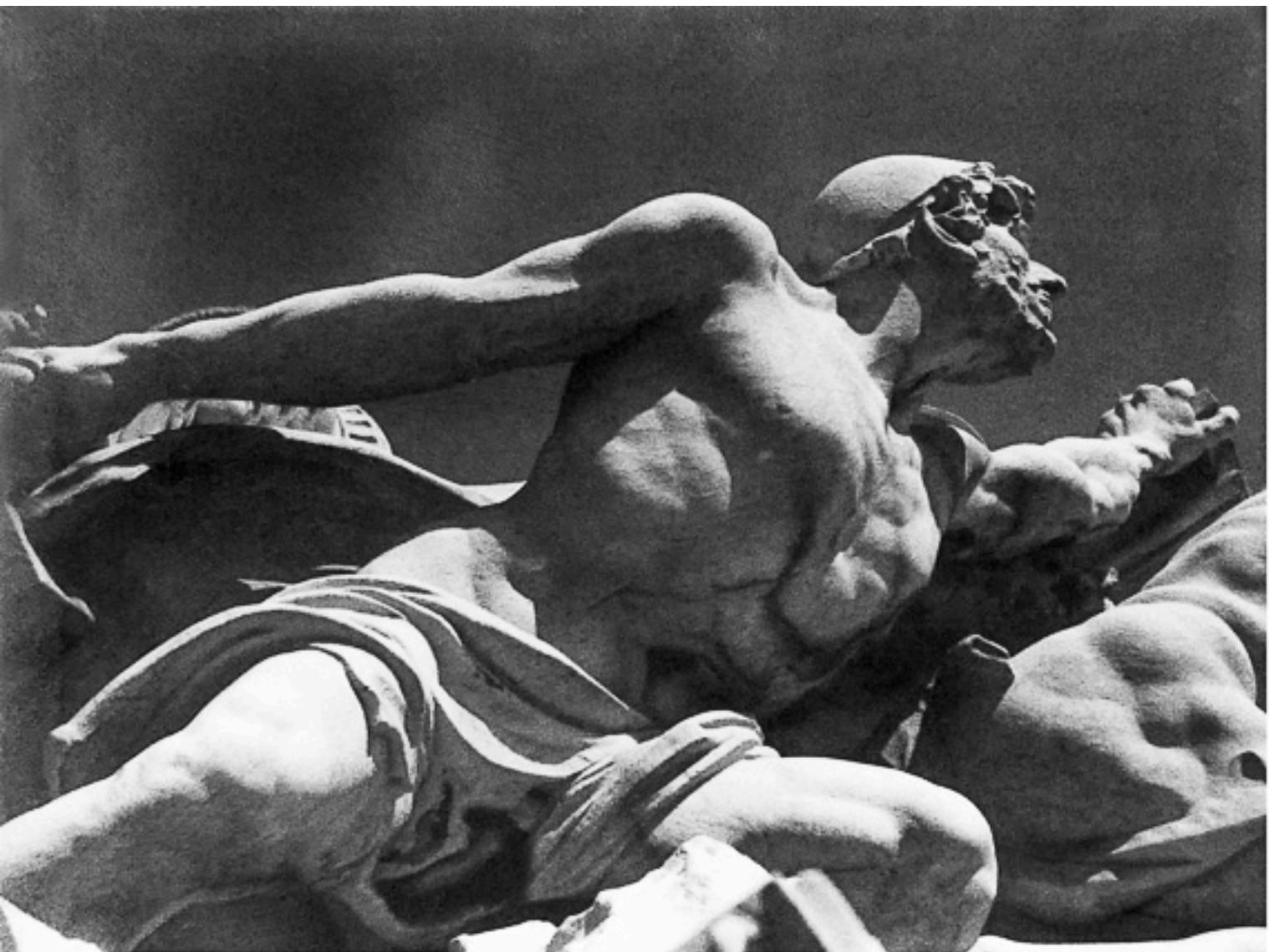
120. Obelisk
(autor: Arhitekt Alberto Prebisch)
Trg Republike
(na ovom mjestu u kuli San Nicolas nacionalna zastava prvi put
podignuta u gradu Buenos Aires dana 23.kolovoza 1812.)

Slijede
originalne fotografije iz makete
sukladno popisu

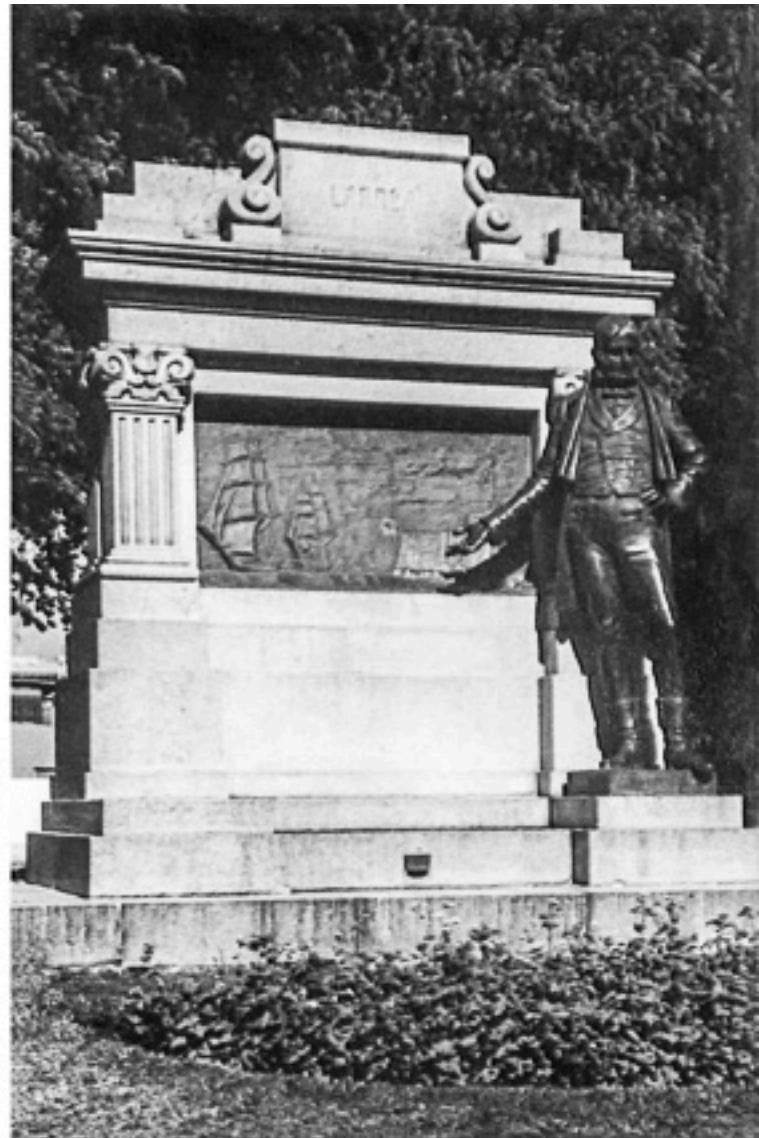
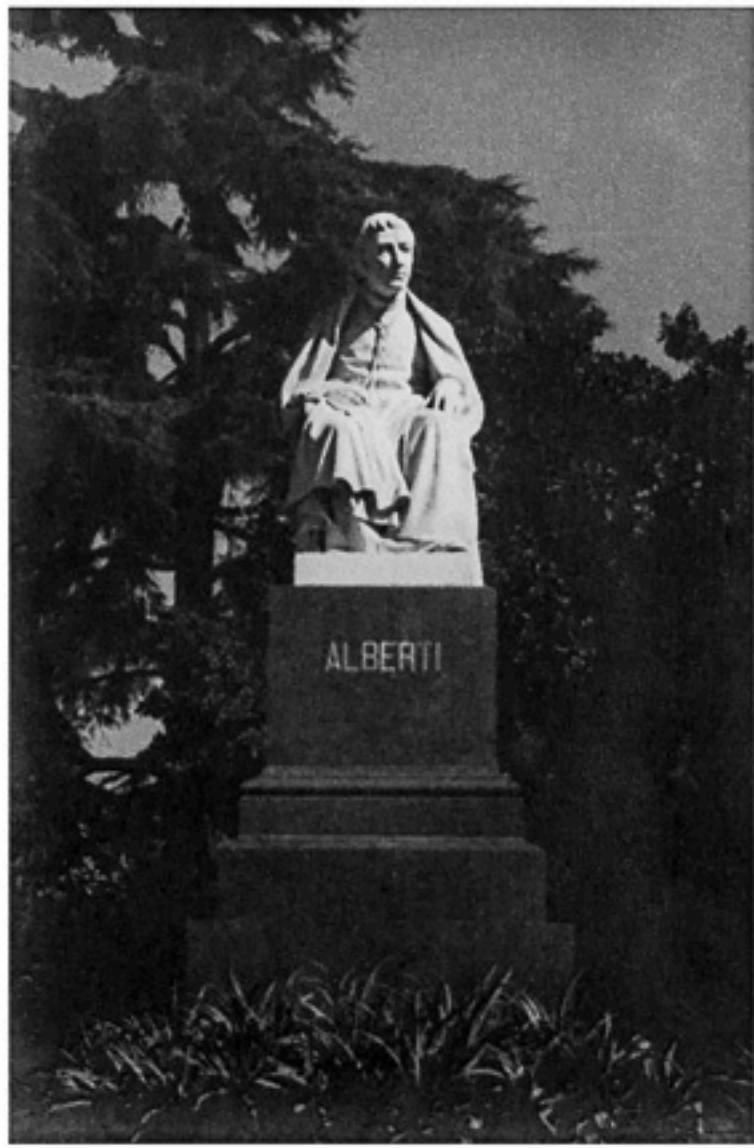

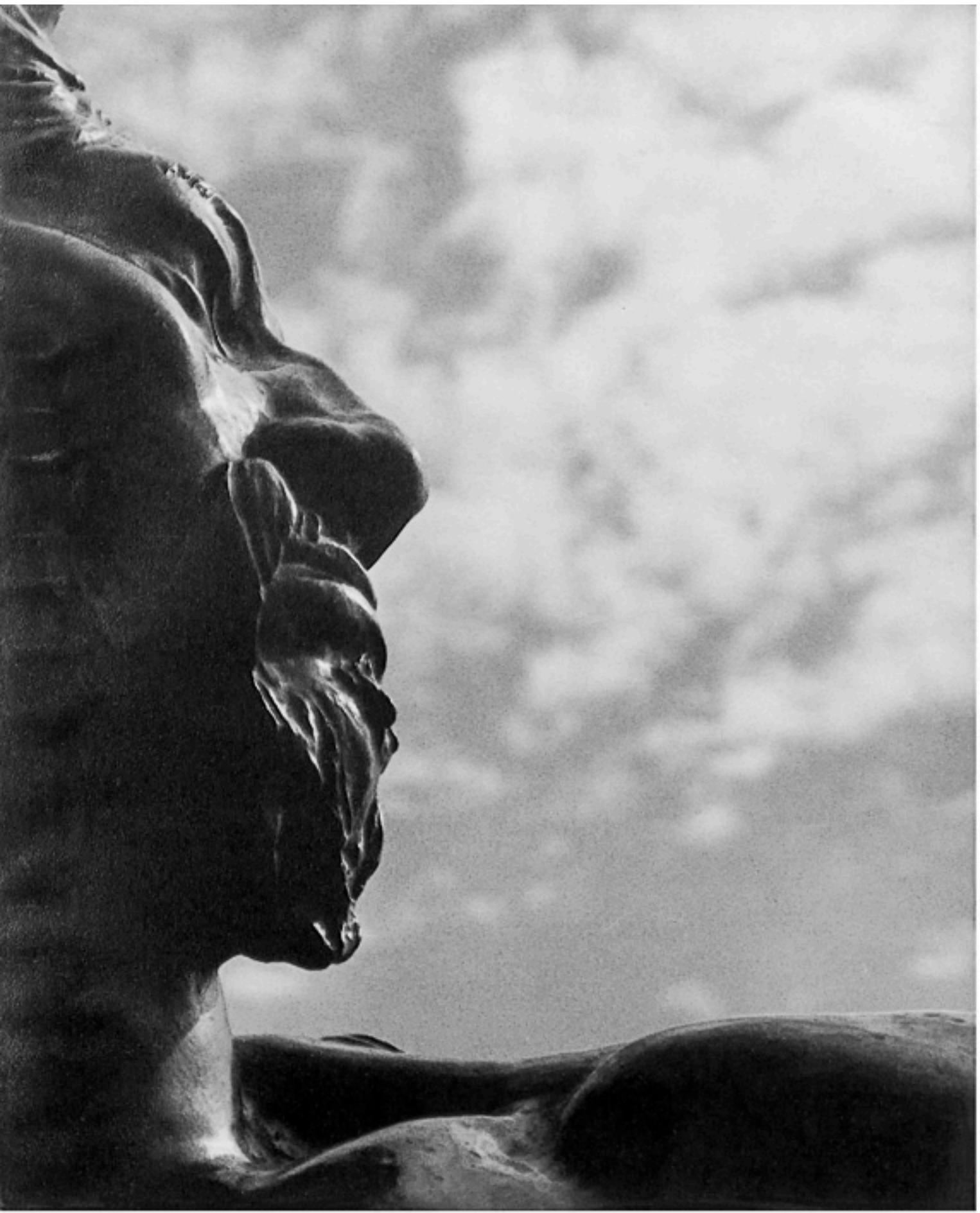

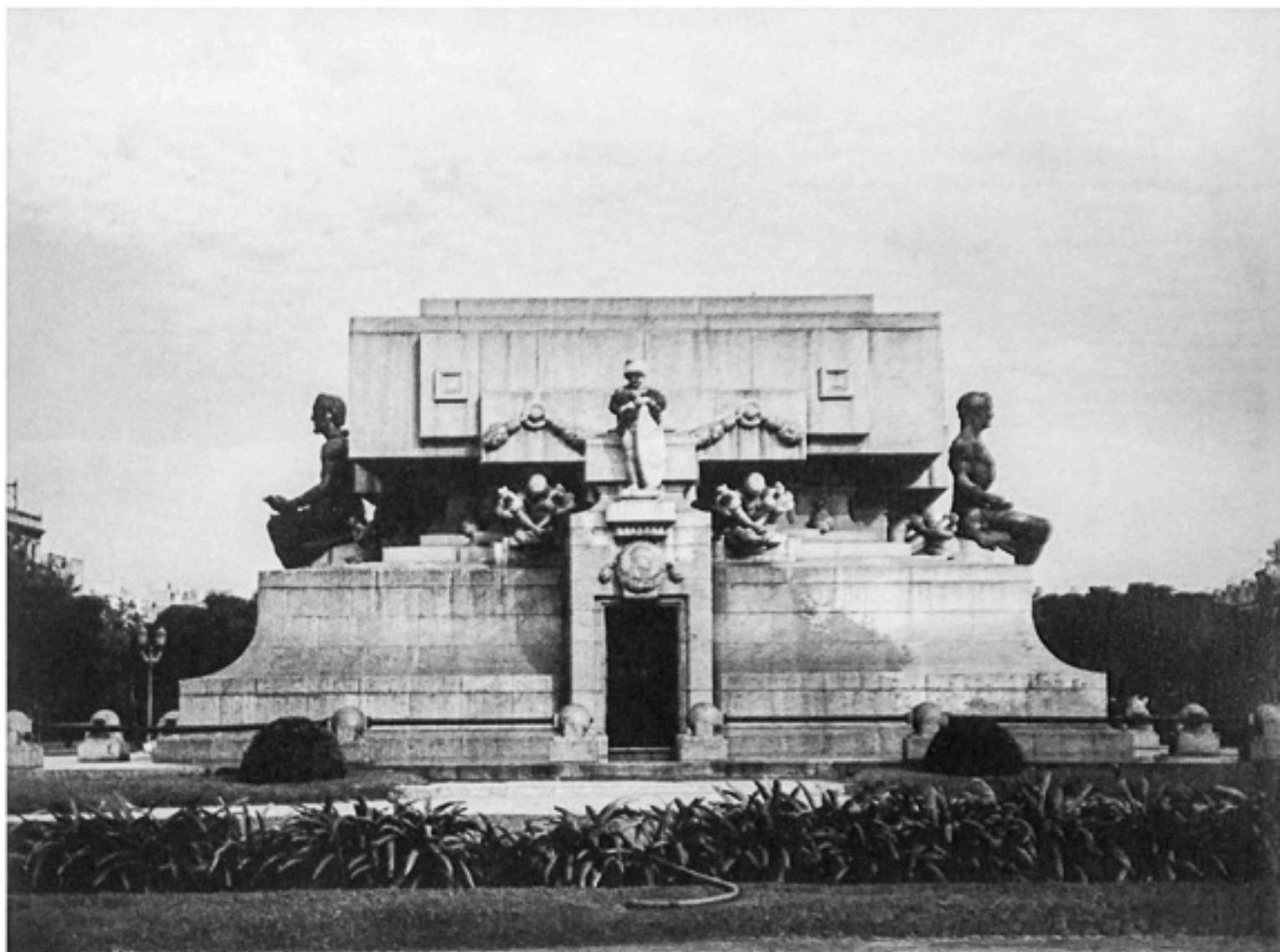

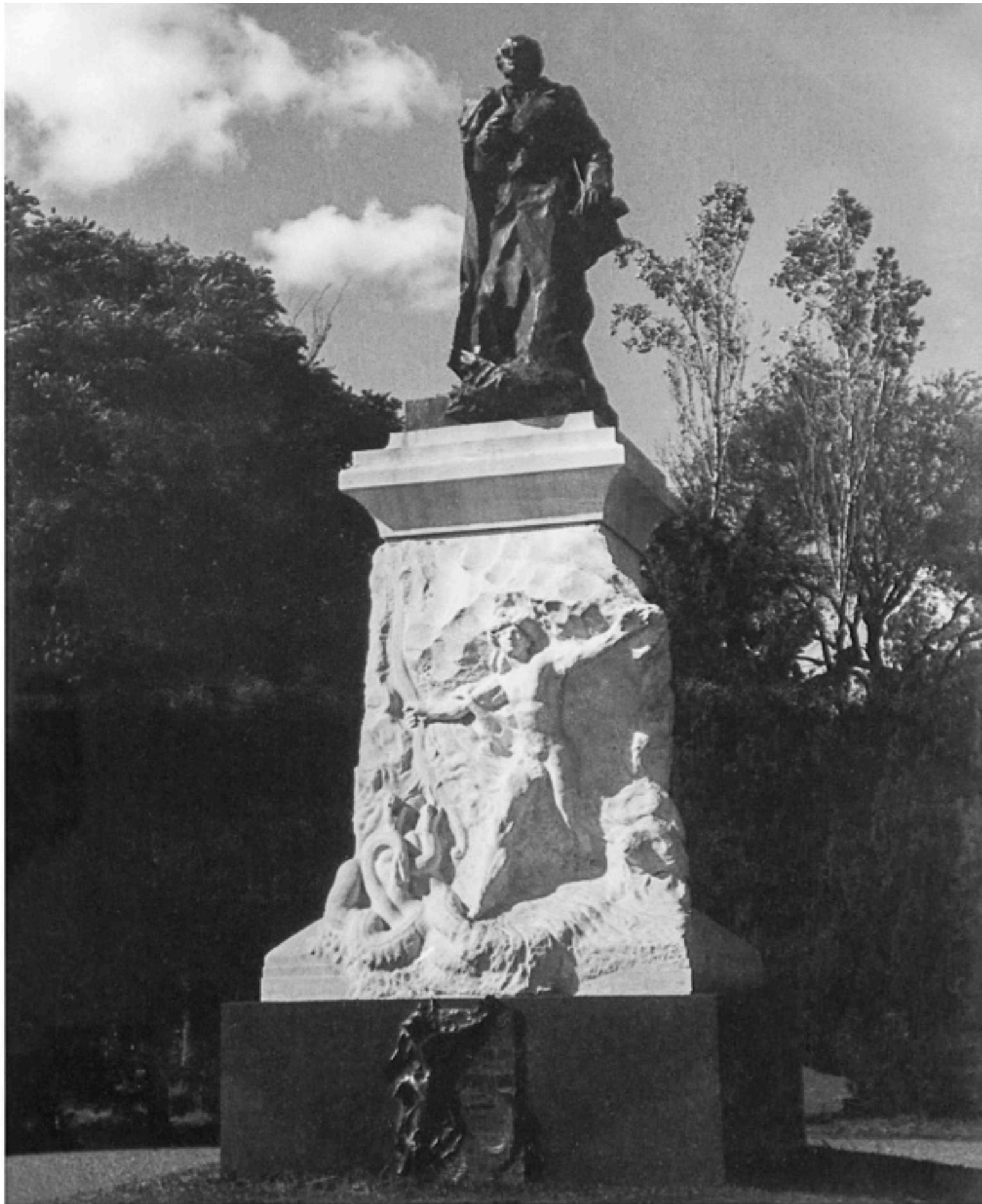

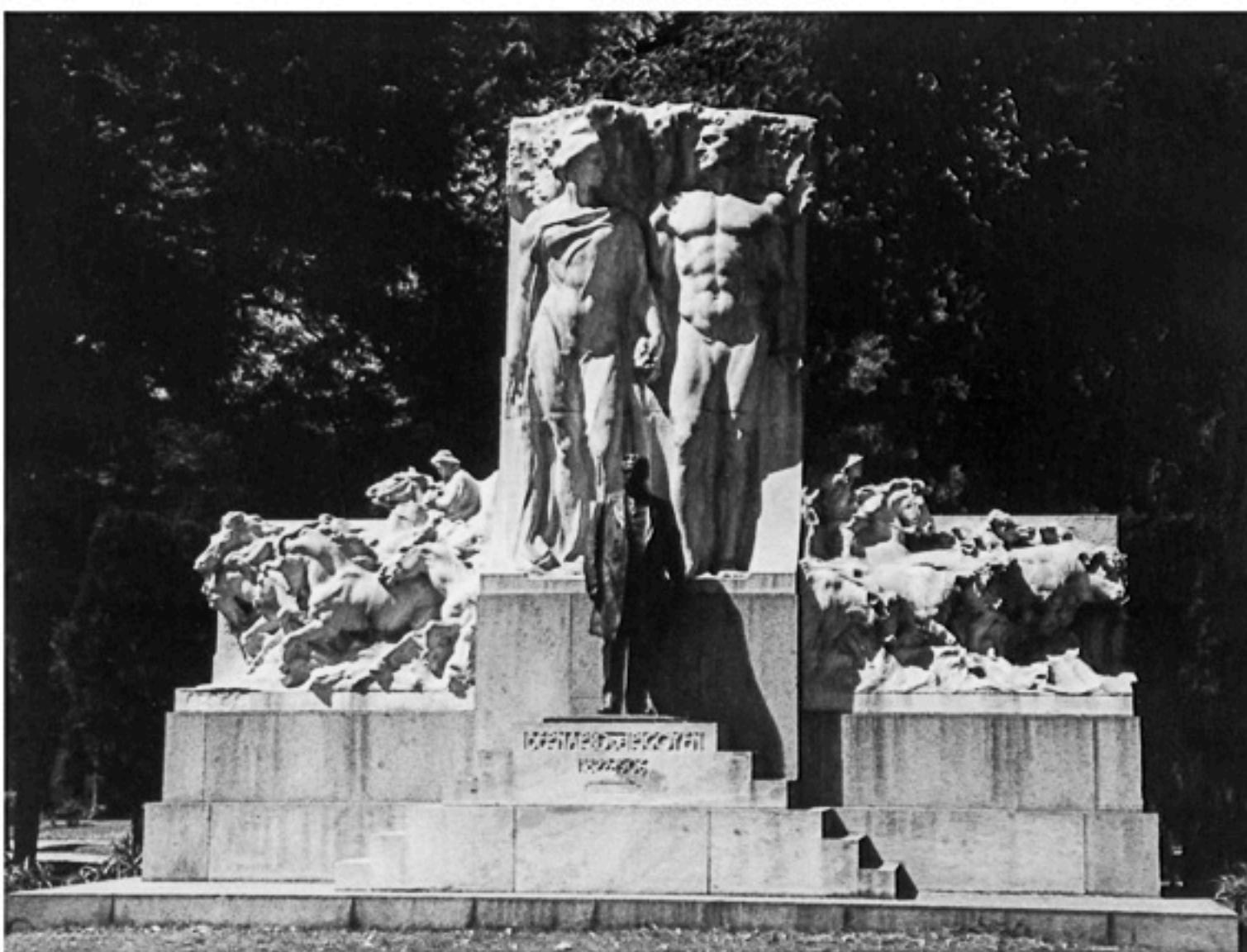

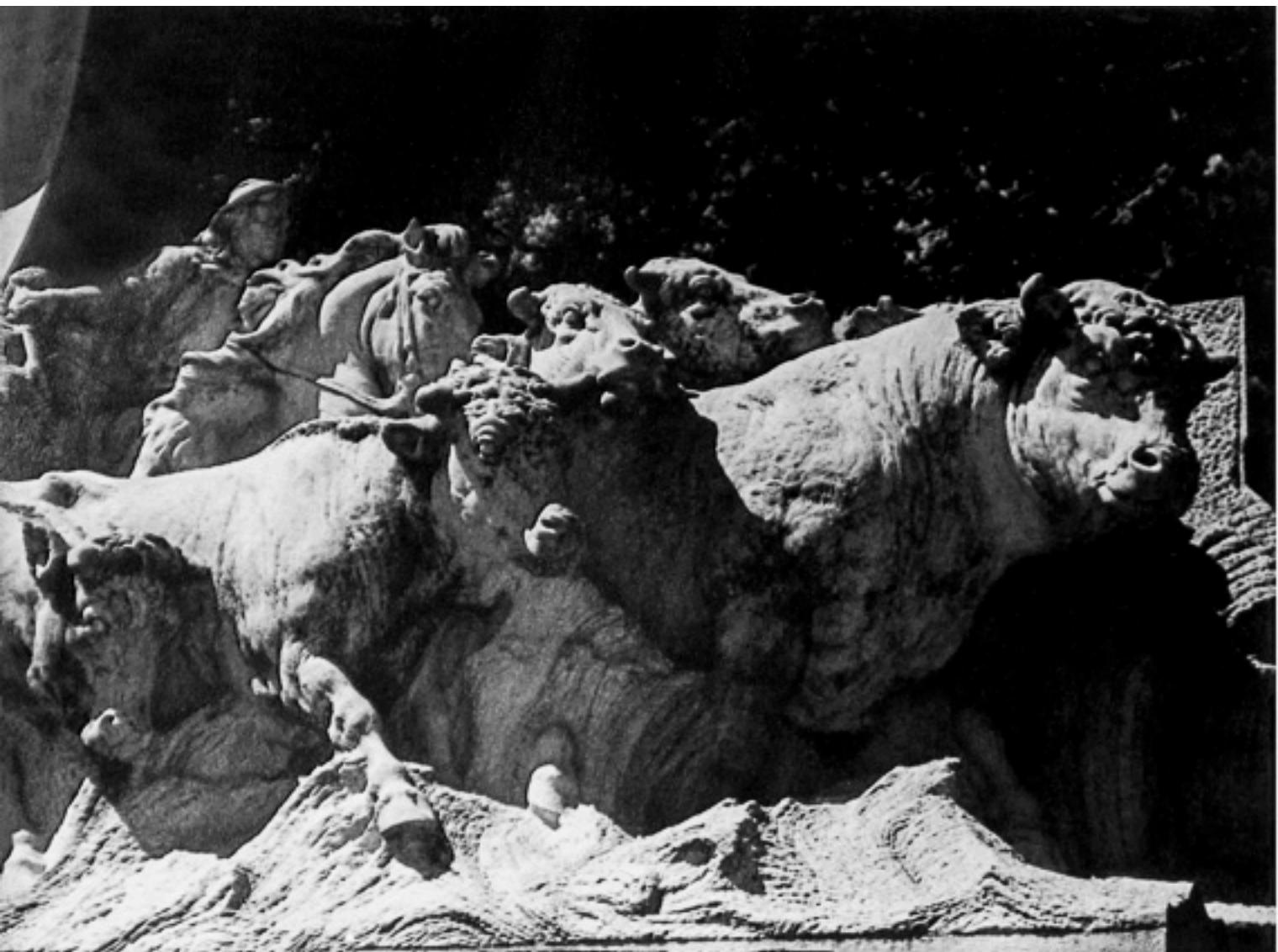

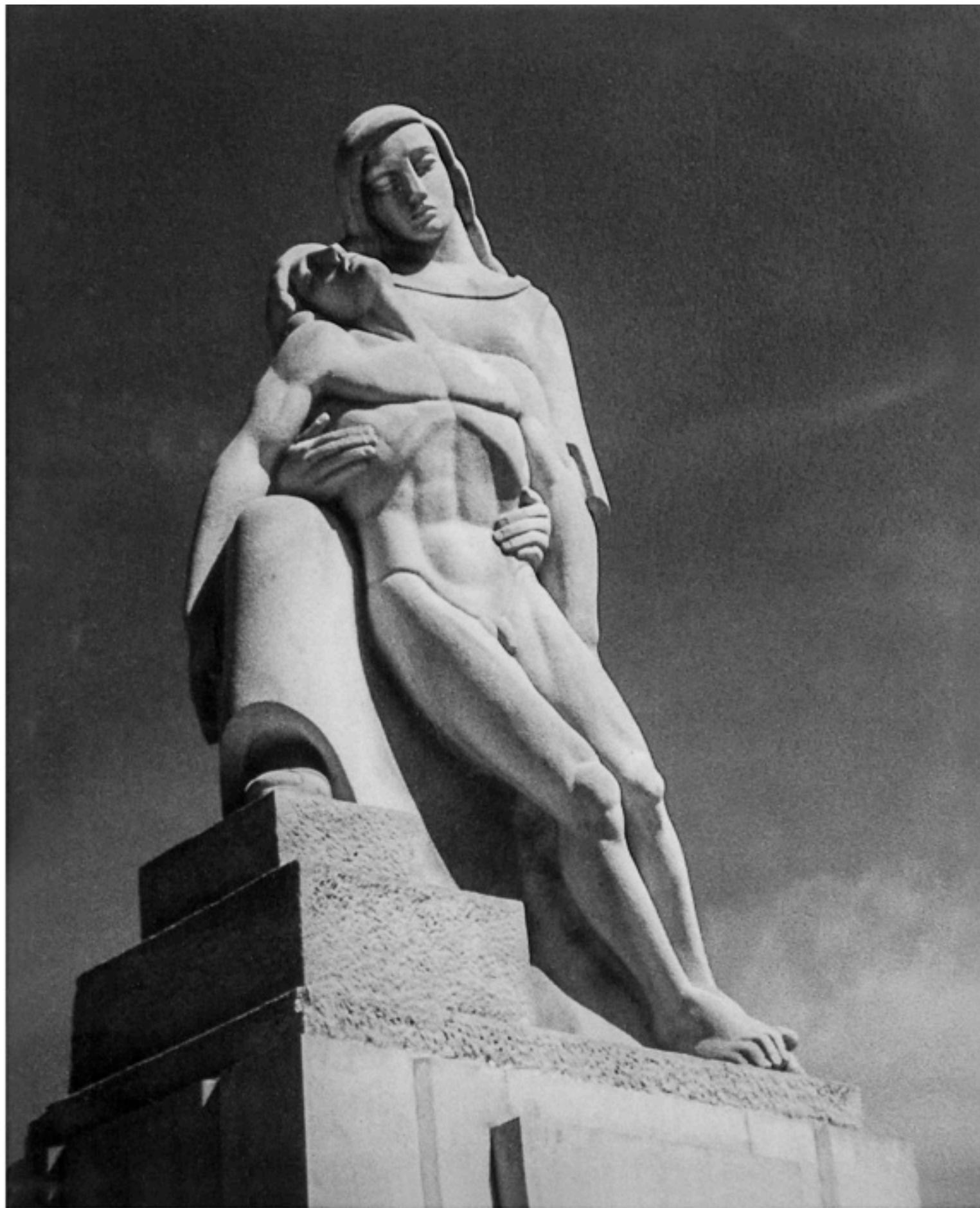

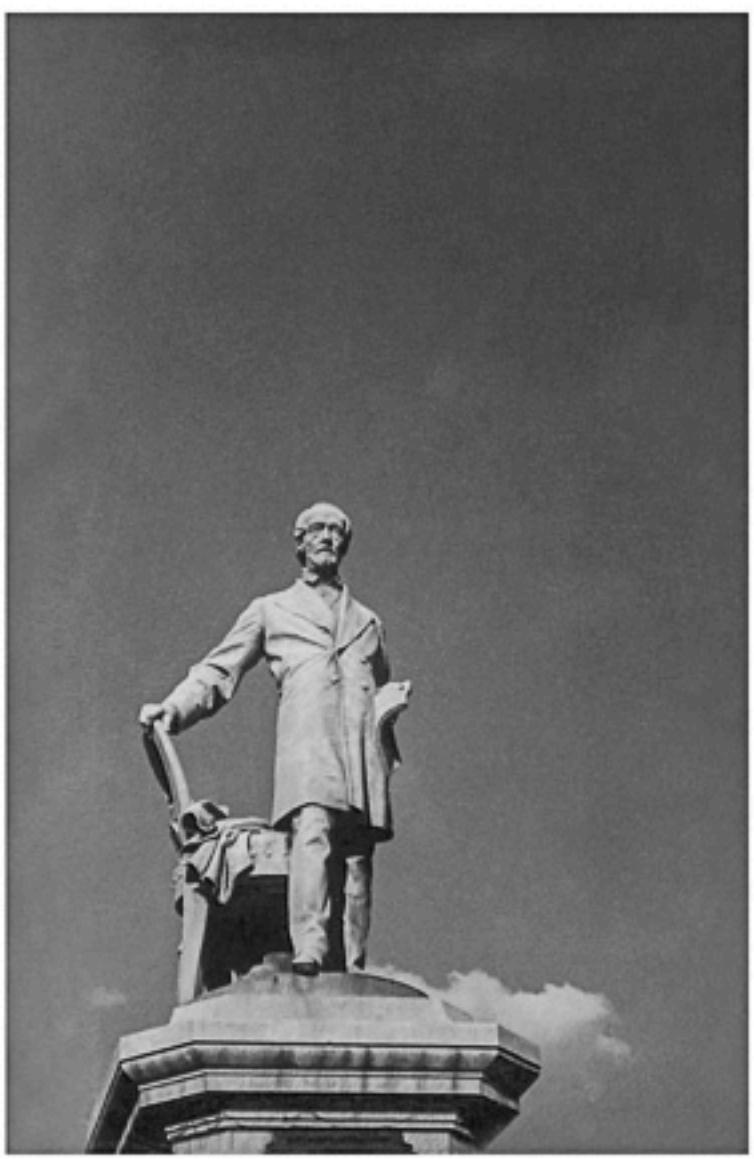

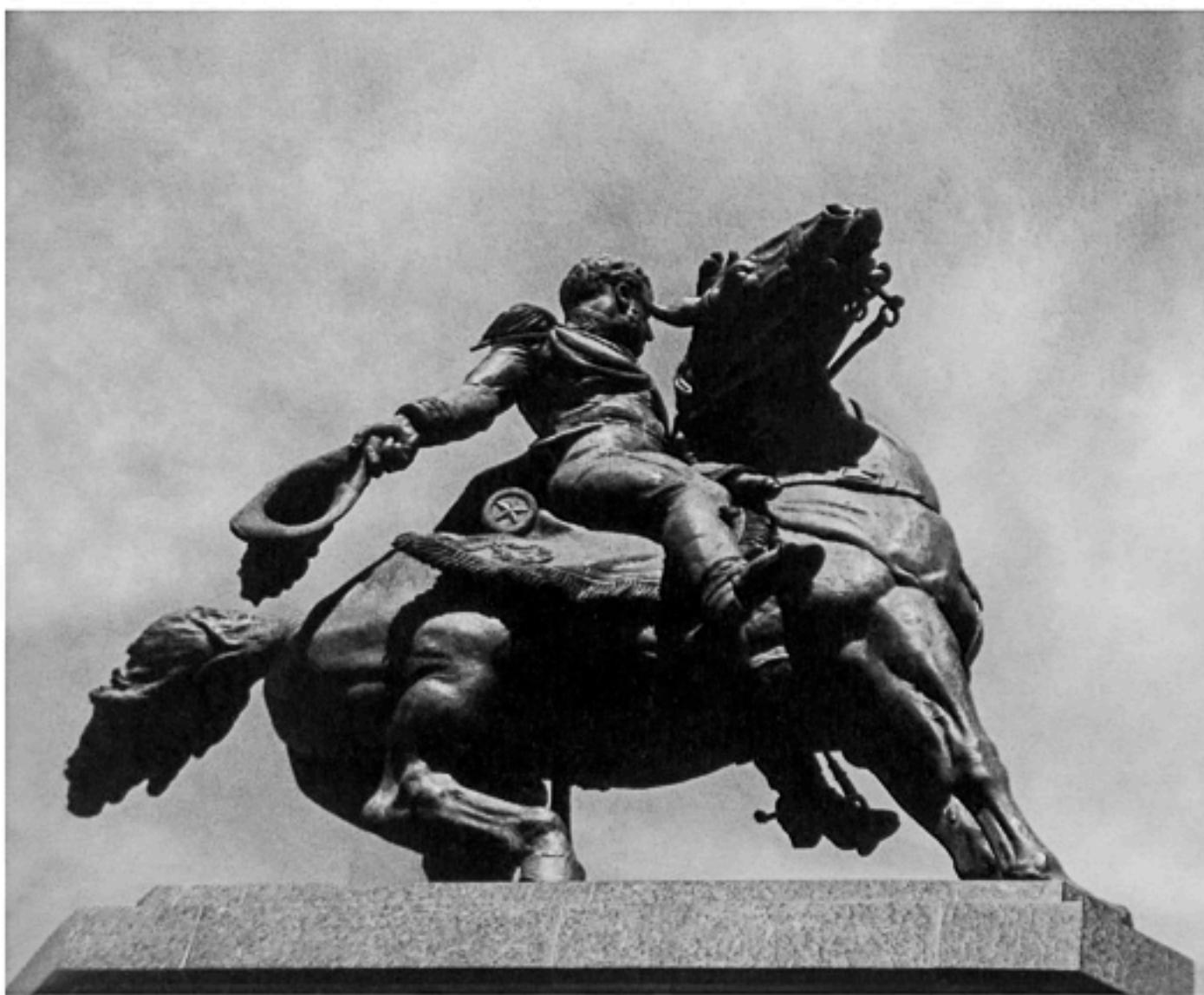

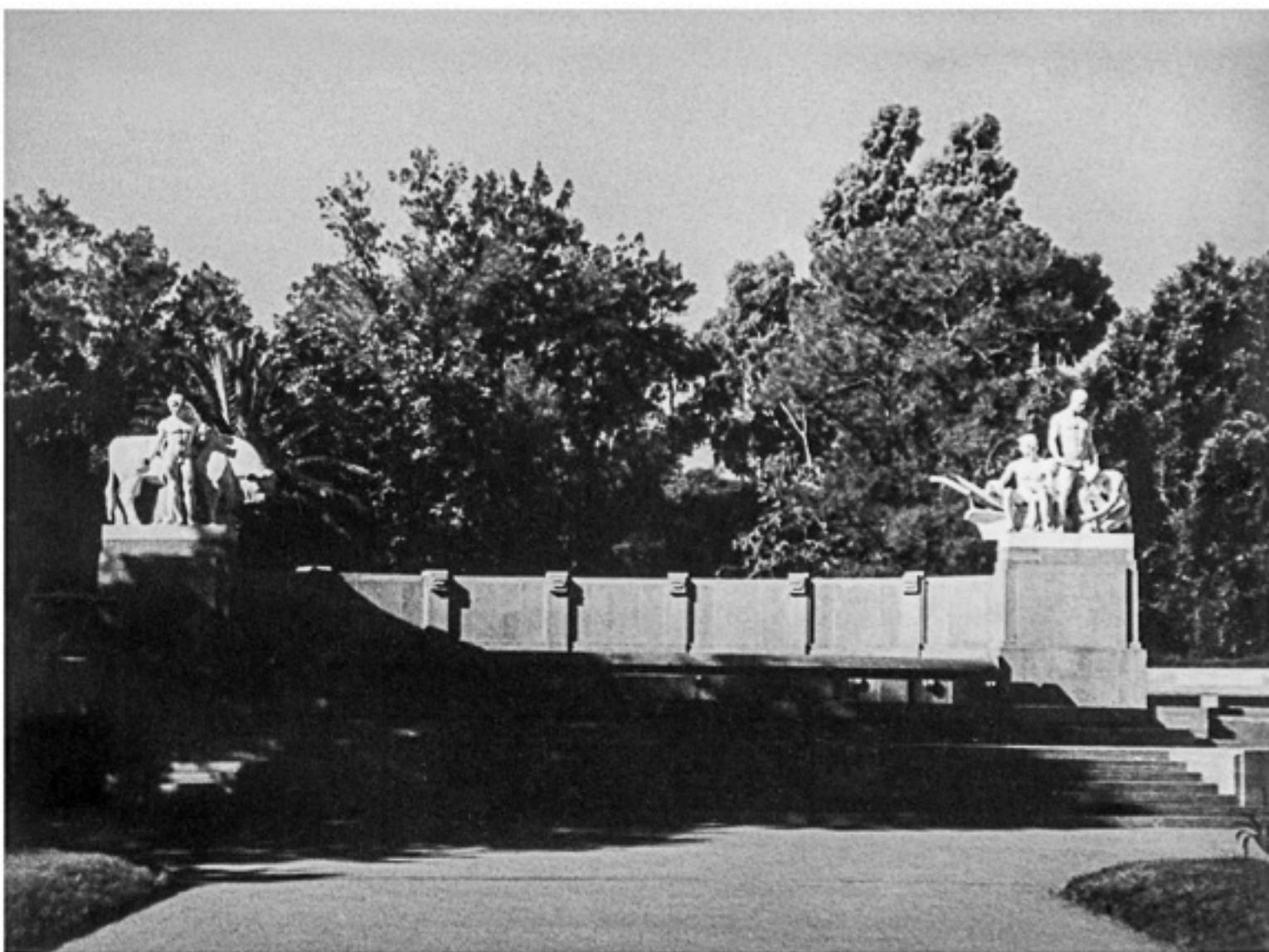

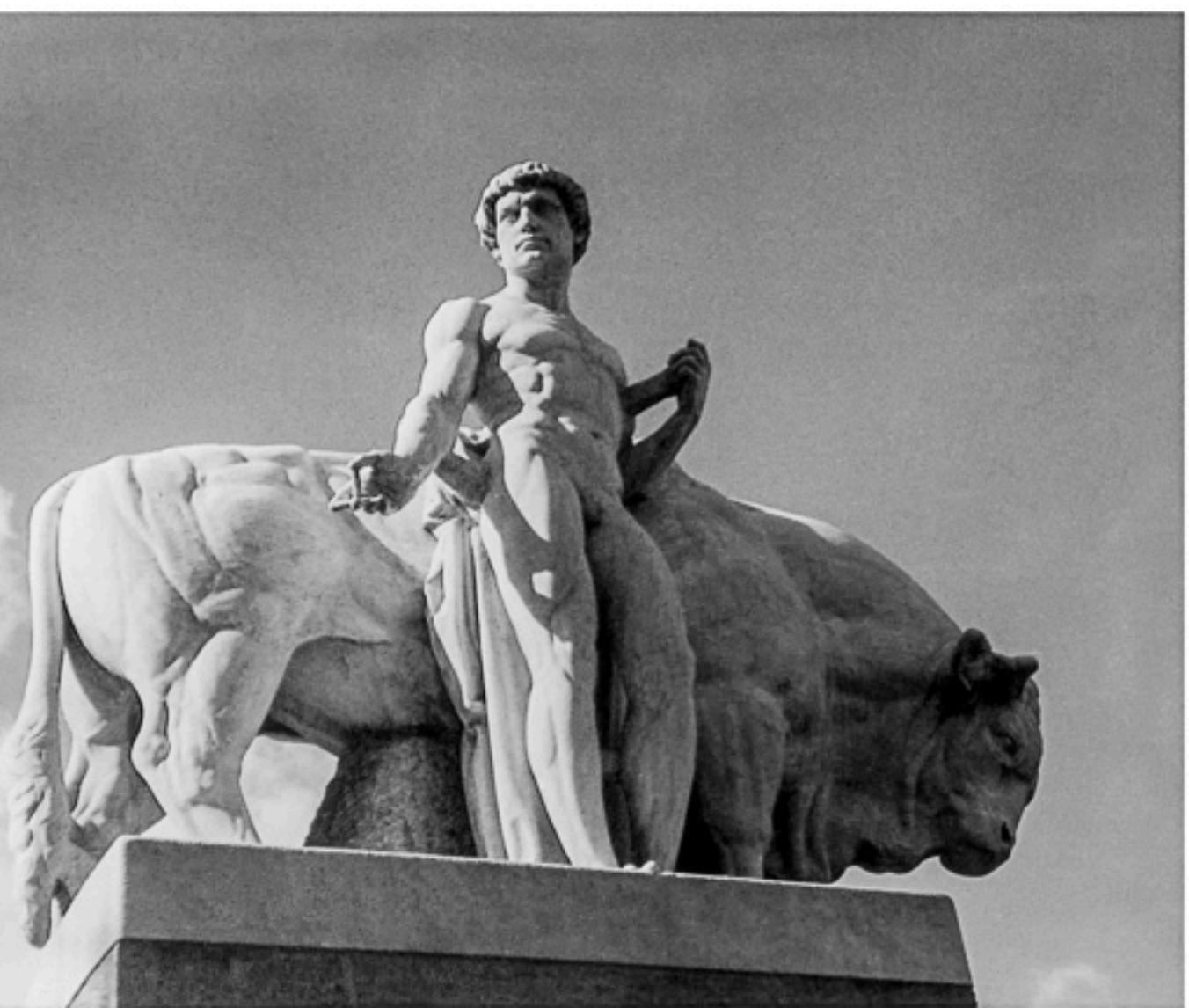

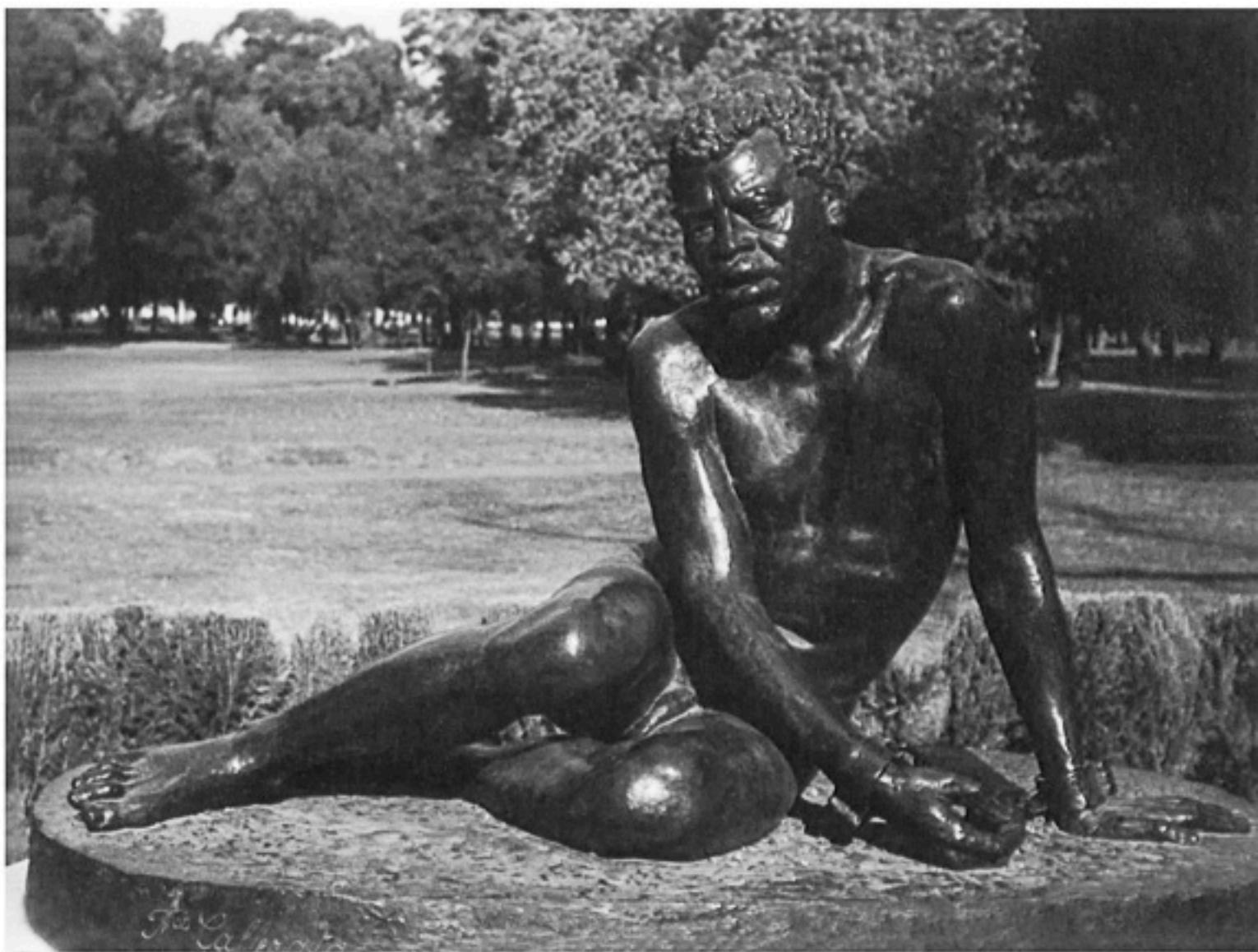

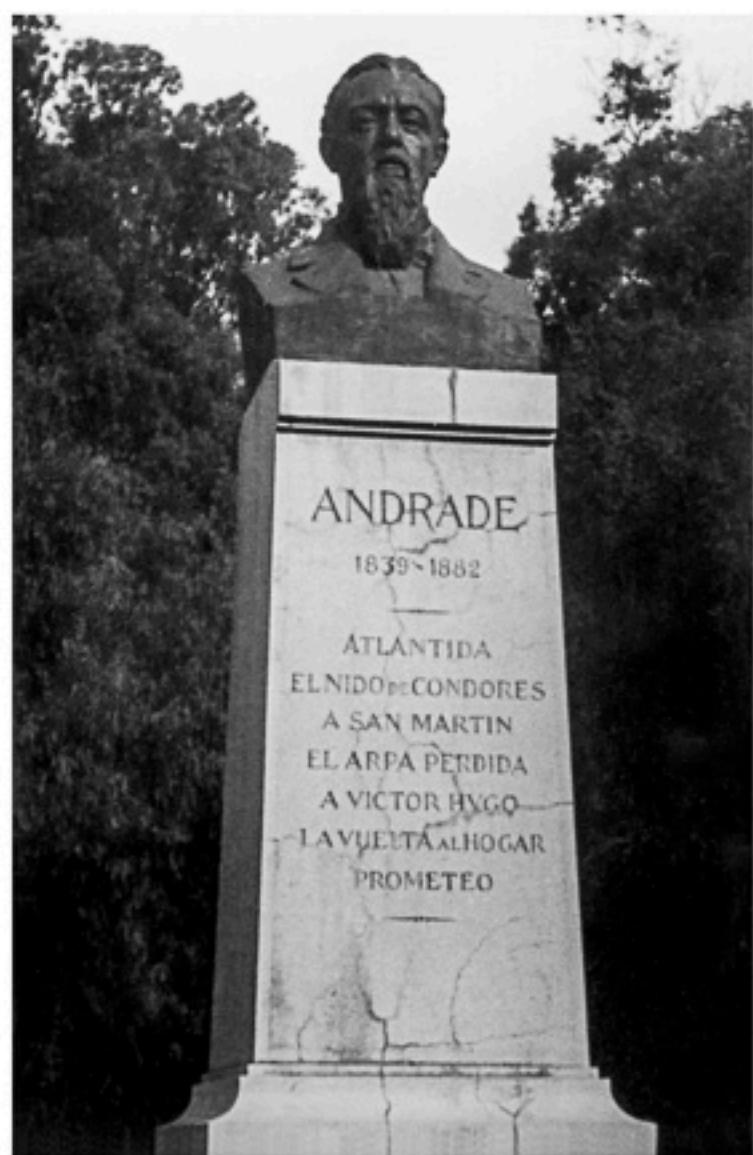

PATR PATRI VIT PATR AGR

